

આહિંસા અને જીવ દયાનું મહાત્મ્ય.

૧૨૨
આહિંસા

173

પરમાત્મ

ચોગક નથા પ્રકાશક:-

અક્ષયકાન્તી પિતામ્બરદાસ અર્જુનજી વાલેકે.

હિંદ મુનશી અને થડાકલાસ માજીસ્ટ્રેટ.

જલ્લો થર એન્ડ પારખર મુ. મીઠીનસધ

૯૭૮૩

માવૃત્તિ પટેલી. પ્રત ૧૦૦૦ ઈ.સ. ૧૯૨૧

મુદ્રય અમુદ્રય

૨૮૬

આપણું પરિકા.

સહ્યુક્તાલેકૃત પરમપૂજ્ય મહારાજ શ્રી પ,

શભુરમ ત્રોકમજી ગડીઆનાં પવિત્ર સેવામાં,

મુલા કરાચી-સિખ.

શ્રી સારસ્વત તૃતીય પંચવદનો સચિત્ર ખામ અક વાચવાથી મને
આપની પવિત્ર દયાળુ પ્રતિભાનો સાક્ષાત્કાર થયાથી આપના દર્શન કરી
પાવન થયો છું કેમકે આગે અમારા પૂજ્ય ધર્મગુરુ છે, તેમજ જગતનું
કલ્યાણ ચાહવામા તથા કરવામા આપે આપના મુખ્ય ધર્મ માન્યો છે

મજકુર અકમા આપનું જીવન ચરિત્ર વાચવાથી ધર્મપર,
નીમ્ન જ્ઞાનપર તથા યજ્ઞમાનોપર આપ અખટ મંદુની ઉઠી લાગાગી
ધરાવો છે એવું મારા હૃદયને પ્રતિત થયું છે, આપ વ્યવહાર કુશળ,
નિરાભિમાની, સુચારિત્ર્યશાળી, દયાળુ તથા ધર્મમુદ્દ હોમ નિન્વાસ હો
મ પૂજ્ય ઉત્સાહથી જ્ઞાત હિતાર્થ તથા પરમાર્થ એમ શુદ્ધ પ્રહ્લ્લિતને
શોભાવે તેવા વિવિધ પ્રકારથી જે અમુત્ય અખડ સેવા આપવા
નલા છે તે માટે અમો સર્ગવ આપના અત્યંત જાગી છીએ

આપના ઉક્ત નામગુણોથી આકર્ષાઈ આ “આહંસા અને શુભ-
અહાત્મ્ય” નો લઘુ લેખ એક લઘુ ચોપડી રૂપે હું આપના
ક્રમમાં ગણજ આનન્દ અને માન સહિત અપણું કરવાની
છું તે કૃપ્યા સ્વીકારી અમારા પર શુભાશિષની વૃદ્ધિ કરશે
એટલી નમ્ર વાચનાથી વિરમું છું.

ધ,

૨૨૨.

૮

૧

આપનો કૃપાકળી

પદ્મજ સેવાક આ

પિતામહરદાસ અમરુતમ પુરાણિક

આજ્ઞાન દેવલ પ્રણામ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૭૧૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સંસ્કૃત અને ગુજરાતી
૨૨૧૪૦૫

વિષય ૨૪૪૭

શ્રી ગણેશાય નમઃ

પ્રસ્તાવના.

પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની સ્વેલી ચરાચર સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય એજ શ્રેષ્ઠ છે. મનુષ્યને આત્મ જ્ઞાન અને વિચાર શક્તિ હોવાને લીધે તે જીવજંતુઓમાં મહિમા સારી રીતે જાણે છે, પણ એ મહિમા ભૂલવાથી આજે જ્યાં ત્યાં હિંસા કર્મની પ્રવૃત્તિ એટલે સુધી વધી પડી છે, કે તે જન્મારંભે લાગેલા હિંસા કર્મના દોષો શિક્ષિત વર્ગના લક્ષમાં પણ આવતા નથી. હાલમાં જે સ્ત્રીપુરુષો માંસ ખાય છે, તેઓને એવું કર્મ નજરે જોવાનો પ્રસંગ આવે, અથવા હિંસા કર્મના ભયંકર પ્રકારો કેવા હોય છે તે એમના વિચાર દર્શનમાં આવે તો તે કંટાળીને એવું માંસ મુદ્દલ ખાવુંજ નહિ; એમ તેઓને અવશ્ય લાગશેજ માટે અહિંસાની વાતો તરફ લોકોનું લક્ષ દોરવા કંઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો તે અતિ આવશ્યક અને ફિત્ત કર ગણાવેા જોઈએ.

હિંસા કર્મની અયોગ્યતા અને વનસ્પતિ આહાર તથા અહિંસા ધર્મ સંબંધી વિવિધ પ્રકારનાં પુસ્તકો પ્રગટ થયેલ છે, જે વાંચવાથી ખરેખરા મનુષ્ય હશે તેમને કંપારી ચુટયા વિના કે ચીતળી ચઢ્યા વિના કદી રહેશે નહિ એટલુંજ નહીં પણ તેને વળી દયા અનુકંપા ઉપજશે અને રૂંધા ખર્ષા થયા વિના નહીંજ રહે તે ઉપરથી એવા પુસ્તકોની ઉપકારતા સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. પરંતુ પુસ્તકો આધુનિક અને મોટા છે તથા ઉલ્લયના હોવાને લીધે ધારણ કર્મના વાંચવામાં આવતાં હોય એમ મને લાગતું માટે એવા આદર્શ રૂપી ગ્રંથોમાંથી મારગાહી સિદ્ધાંતો લઈ

એક નાના પુસ્તકના સ્વરૂપમાં છપાવીને તેનો જોમ વધારે પ્રચાર થાય તેમ કરવા સાર પ્રવૃત્તિ કરવી યોગ્ય છે.

ઉત્તમ યાનિ પુરૂષોએ એવા અંથોની રચના લોકાના કલ્યાણ અર્થે કરી છે, તો તેમના હિતકારી વચનોનો બહોળો ફેલાવો થાય એમાંજ તેમના હેતુની સફળતા રહેલી છે. એવા એવા વિચાર મનમાં આવ્યાથી ઉપરોક્ત અહિંસા ધર્મ ઉપકારક અંથોના આધારે તે માહેના બોધદાયક વચનોનો લાભ જન સમાજને મળે એવી સ્પર્દા પ્રેમની લાગણીથી લોક હિતાર્થે આ લઘુ લેખ લખવાનું શરૂ કર્યું, અને ઇશ્વર કૃપાથી મારી એ સદેખ્ખા પૂર્ણ થઈ જોઈ આ નાનું પુસ્તક વિવેકી સજ્જનોના હસ્ત કમળમાં સાર કરતાં મને સ્વાભાવિક રીતે આનંદ થાય છે.

આ લેખ પૈસા કમાવાની કે બીજી કોઈ લાભસાથી લખવામાં આવ્યો નથી પરંતુ એ સત્ શાસ્ત્રોના મત મહાણ કરીને લાખો બદલે કરોડો માંસાહારી જાઈઓ માંસાહાર ત્યાગ કરે, અને તેથી અસંખ્ય જીવંત દરદોના પંજમાંથી તેઓ મુક્ત થાય તેમજ અનેક નિરાધાર નિર્દોષ તથા સૃષ્ટિ ઉપયોગી મુંગાં પ્રાણીઓને અલ્પ દાન મળે, અને સર્વત્ર શાંતિ, મમતા અહિંસા, અને શાંતિ પ્રસરે એવા હેતુથી આ પ્રયત્ન આદર્યો છે. માટે સર્વે વાંચક બંધુઓ ! આ પુસ્તક પોતે વાંચી તેમજ પોતાના ઈષ્ટ મિત્ર, સગાં સખંધી, અને નવાં ઉછરતાં બાળકોને વંચાવી; સમજાવી વર્તનમાં લાવશે તો મારો આ અલ્પ પ્રયાસ સફળ થયો માનીશ.

એક વાત સ્મય જનોને જણાવવાની રજા લઉં છું કે આ લેખમાં વસ્તુતઃ વિચારો તો મહત્ જનોના છે અને વેદ પુરાણો

લોક માન્ય ગ્રંથોના જે પ્રમાણે લેવામાં આવ્યા છે તે ખાસ “અહિંસા ધર્મ પ્રકાશ” નામે પુસ્તક જે મુળ મરાઠી ભાષામાં પ્રથમ રચાયેલા પુસ્તકનું ભાષાંતર છે તે ઉપરથી લઘુ મોટે ભાગે તેનું અનુકરણ કરવામાં આવ્યું છે માટે આમાં જ્યાં જ્યાં ઉત્તમતા દેખાય ત્યાં સર્વ માન તેઓને ઘટે છે. અને વાંચક વૃદ્ધને જ્યાં કંઈ અયોગ્ય કે અસ્થાને અગર અતિશયોક્તિ બરેલું લાગે તો ત્યાં જુલ મારી છે એમ માનવું જે માટે મારી ક્ષમાની યાચના છે. આવા કાર્યોમાં મારો ઝાઝો અભ્યાસ નથી તેમ એટલી વિદ્યા બણ્યો નથી માત્ર મહાત્મા પુરુષોના સતસંગમાં જવા આવવાથી તેમની પ્રેરણાને લીધે પોતાનું કર્તવ્ય માનીને આ નજીવી શેવા બજાવી છે. અને કહેવત છે કે “જે દોડશે તે પડશે. તેમાં દોષ નથી” એ ન્યાય પ્રમાણે આમાં જુલો થઈ હશે! તે પર ક્ષમા દ્રષ્ટ કરી વિદ્વાનોએ કેવળ સાર ગ્રહણ કરવો.

છેવટે એક શ્રીમાન જીવદયાળુ ઉદારદીક્ષ મહેરબાન શ્રીએ મારી નિસ્વાર્થ વૃત્તિ પારખી આ ન્હાનું પુસ્તક પોતાના ખર્ચ થી છપાવીને જન સમાજમાં મફત ભેટ આપવાની સખાવત કરી છે તેમનો તથા આ વિષયની પ્રેરણા કરનાર પુણ્ય પાદ શ્રીમત્ ગોશ્વામી મહારાજ શ્રી વીરમપુરીજી ચહોટણાધિશનો, તેમજ હર સમય મારા કાર્યને ઉત્તેજન આપનાર પરમ પુણ્ય બાઈશ્રી ધારસી-મલ યોગીરાજ મીડીવાળાનો હું ઋણી થયો છું અને તેઓ સર્વેનો હું ખસ અંતઃકરણ પૂર્વક ઉપકાર માનું છું.

મીડી
તા. ૨૪-૬-૨૧

} અક્ષયત્રી પિતામ્બરદાસ અર્જુનજી
વાવડે.

છાપવાનું કામ ક્યાં કરાવશો ?

અમારા સારસ્વત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી દરેક જાતનું છાપવાનું કામ નિયમિત રીતે કરી આપવામાં આવે છે. ફર્મ તથા ઓફિસને લગતું દરેક જાતનું જોખ કામ આદિ ઘણીજ સ્વચ્છતાથી કાળજીપૂર્વક કરાય છે. ભાવતાલ ઘણાંજ મધ્યમ. એક વખત કામ આપી ખાત્રી કરો.

શ્રી સારસ્વત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,

નાનંકવાડા—કરાચી.

આહક ન થયા હો તો જલદી થાઓ.

દર સોમવારે પ્રસિદ્ધ થતું

ફેક્ટ એકજ

સારસ્વતોનું સાપ્તાહિક પત્ર

“શ્રી સારસ્વત દર્પણ.”

વાર્ષિક લવાજમ રૂપીઆ ત્રણ, લખેલ:—

શ્રી સારસ્વત દર્પણ ઓફિસ

નાનંકવાડા—કરાચી.

પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ

અહિંસા અને જીવ હયાનું માહાત્મ્ય.

જય ગોપાલ

જય શ્રીકૃષ્ણ

જય શ્રીરામ

॥ અહિંસા પરમો ધર્મ ॥

દાહા.

હયા ધર્મકા મૂલ હૈ, પાપ મૂલ અભિમાન;
તુલસી હયા ન છોડીયે, જળ લગ ઘટમેં પ્રાણ.
જહાં હયા તહાં ધર્મ હૈ, જહાં લોભ તહાં પાપ;
જહાં ક્રોધ તહાં કાલ હૈ, જહાં ક્ષમા તહાં આપ.

મનુષ્ય માત્રે આ દુનિયામાં ધર્મ અને કર્મ આચરવા જન્મ લીધો છે, અને તે આચરવાં એ તેનું કર્તવ્ય છે, જેટલે અંશે તે પોતાનાં ધર્મ અને કર્મ આચરે છે; તેટલે અંશે તે પ્રભુની આશાનું પાલન કરે છે. અને જેટલે અંશે તે ધર્મ અને કર્મ આચરતો નથી, તેટલે દરજે તે પાપી બને છે; અને તેનું પરિણામ દુષ્કર્મ આવે છે.

આજે આં જોઈશું ત્યાં ધણા માણસો દુઃખનાં શેઠાં રહતા જોવામાં આવે છે, પણ તે દુઃખ તેમણે પોતેજ ઉપજાવેલું હોય

છે. તેમણે વારંવાર પોતાનાં કર્તવ્ય કરીને દુઃખને વહોરી લીધેલું હોય છે. ધણાને દુઃખ અને દિમગીરીમાં મશગુલ થયેલા આપણે જોઈએ છીએ આનું કારણ વિચારી જોઈશું તો જે માણસોને સુખ મળેલું હોતું નથી, તેમનો પ્રયત્ન અવગણ્ય હોય છે. અને તે પ્રયત્નના ફળ રૂપે તેમને દુઃખનો અનુભવ થાય છે.

માણસો એક તરફ સુખ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે; ત્યારે બીજી બાજુ તે સુખનો દુઃખમાં પ્રાદુર્ભાવ થાય તેવી ક્રિયા કરે છે; તેથી તેમના પ્રયત્નનું ફળ સુખ ન મળતાં દુઃખ મળે છે.

સંસારની પૃવર્તિ માત્ર દુઃખ રૂપ છે. અને તેમાં વાસ્તવિક સુખ કોઈને પ્રાપ્ત નથી, કારણ કે જ્યાં જોઈએ ત્યાં દુઃખના વિલાપ થતા જોવામાં આવે છે. અને એવી એક ભયાનક જવાળા પ્રગટેલ છે; જેના તણુખા જમીનથી તે આકાશ પર્યંત જઈ પહોંચે છે. અને જગતના તમામ જીવો તેમાં ઘૂંસણુની માફક હોમાઈ રહ્યા છે. કોઈને એન નથી કોઈને ખુશી નથી, રાજા પ્રજા શ્રીમંત કંગાલ સૌ પોત પોતાની સ્થિત્યનુસાર હેરાન થઈ રહ્યા છે. અંહી એક કબીર સાહેબનું પદ યાદ આવે છે:—

સાથી

ચલતી ચક્રી દેખડે, દીવા કબીરે રોમ;
જમીન એવાર આસ્માનમેં, સાજત બચ્યા ન કોય.

એ દુઃખ સાથી છે ? તેનું કારણ આ છે કે મનુષ્ય ખીલ્ય પ્રાણીઓને દુઃખ દેવાની ઇચ્છા રાખે છે. અને નિશ્ચયિત તરી નથી યુક્તિઓ કરતા જોવામાં આવે છે, તેથી તે દુઃખી થાય છે; અને ફરીથી તેઓના દુઃખોનું ફળ આકાર લઈને તેમના પર આવી પડે

છે. જેથી પોતે પણ દુઃખીયારાની માફક રહવા માંડે છે. જે પોતાના વિચાર અનુસાર જેવાં કર્મ કરે છે તેવાં ફળ તે ભોગવે છે.

અત્ર એક મહત્વની વાર્તા યા સિદ્ધાંત જણાવવાની જરૂર જણાય છે તે એકે કર્તા જે કંઈ કરે છે તેનું પ્રતિફળ તેને તેવુંજ મળે છે. તે એક પથરો વાતાવરણમાં ઉડે નાખે છે તો તેને તે પથરોજ પાછો આવીને મળે છે. તે એક ફળ નાખે છે તો ફળ પાછું આવે છે. તે જો ગુલાબ વાવે છે તો ગુલાબ ઉગે છે અને આવળ વાવે છે તો આવળ ઉગે છે. તે કોઈનું અહિત કરે છે તો તેનું પરિણામે અહિતજ થાય છે. તે કોઈનું હિત કરે છે તો તેનું પરિણામ હિતમાંજ આવે છે એટલે કે તેના વિચાર પ્રમાણેજ સુખ દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આ વાર્તા યા સિદ્ધાંત પોતાનું કલ્યાણ મુશ્કેલનારે બહુજ ધ્યાન પૂર્વક યાદ રાખવાનું છે કે બીજાનું કલ્યાણ મુશ્કેલું વા કરવું તે આપણું કલ્યાણ મુશ્કેલું વા કરવા તુલ્ય છે.

આપણે બીજાને જેમ શારિરીક હનિ કરીને માર મારી શકીએ છીએ તેમ વિરોધી વિચારોથી પણ તેને મારી શકીએ છીએ અને એ રીતે આવણે બીજાઓને મારીએ પણ છીએ પરંતુ આ પ્રમાણે આપણે જ્યારે પણ બીજાને મારીએ છીએ ત્યારે તેની સાથે આપણો પોતાનો ધાત પણ અવધન કરીએ છીએ. સેંકડો મનુષ્યોની દુઃખાયેલી લાગણીઓ પોતાની તરફ આવવાથી ધણા મનુષ્યો માંદા પડ્યા છે અને કેટલાક મરણ પણ પામ્યા છે.

શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે: અહિંસા પરમો ધર્મ હવે જ્યારે અહિંસાને પરમ ધર્મ કહ્યો છે ત્યારે હિંસા એ પરમ પાપ છે પણ

સહિમાં જ્યાં દ્રષ્ટિ ફેંકીએ છીએ ત્યાં હડહડતી હિંસાઓ થતી જોવામાં આવે છે. મન તીખી તલવાર જેવું થઈ રહ્યું છે જે પોતાના અશુભ વિચારોની ધારથી ચપોચપ લોકોનાં કાળજાં કાપી રહ્યું છે, જીવ્હા બે ધારવાળી છરીની માફક દિલની આરપાર જઈ રહી છે. દમા, ભય, ચિંતા, ક્લેશ, પરિતાપ, ઉદ્વેગ, દ્વેષ, બ્યભિચાર, અસહનતાની બળ્લર ગરમા ગરમ છે. સંપત્તિવાળા પોતાના વૈભવના જોરથી દીન જતોને રંજીડી રહ્યા છે. ચોર હુંટારા એટલા બધા વધી પડ્યા છે જેઓ પોતાના અદ્વ્ય સુખ અને ધન મેળવવાને કેટલા લોકોને ઝાડોથી બાંધી તેમનાં હુગડાં સહિત ઉતારી લે છે, ધોકાથી તેમનાં હાડકાં તોડી નાંખે છે, છેવટ તેમને તરફડાવી પ્રાણુધાન કરતાં પણ ડરતા નથી, એ ક્યામતથી પણ અધિક દુઃખના દિવસ આવ્યા એમ કહેવાય છે.

શું ? તમે પોતાની આબુ બાબુ માણસોને અત્યંત ધાતકી અને પાપાચરણુ, બ્યભિચારાદિ કરતા નથી જોતા ? અને બ્યભિચાર કરવાથી તેમનું તમામ સ્વારિરીક બળ, આત્મ શક્તિ, વિદ્યા અને બુદ્ધિના સામર્થ્યનો દુરપયોગ નથી થતો ? તેમના એ અશુભ વર્તનની લેહરો જગતમાં પ્રચલિત થઈ રહી છે અને એ પાપોના પરિણામેજ આખું જગત દુઃખમાં રચી પચી રહ્યું હોય એમ જણાય છે. ક્યાં પ્લેગ છે તો ક્યાં દુષ્કાળ છે, ક્યાં ક્ષેત્રો તો ક્યાં ટંદા હિસાદ આલે છે. એવી વિવિધ પ્રકારની બ્યાધિઓ જોવામાં આવે છે.

સંસ્કૃતમાં બ્યાખ્યા છે કે—પરોપકાર: પુણ્યાય, પાપાય પર પિડનમ અર્થાત કોઈ પણ પ્રાણી ઉપર ઉપકાર કરવો એ પુન્યનું કામ છે અને કોઈને પીડા આપવી એનું તામ પાપ છે, વળી સર્વ

પુરુષોનાં વાક્ય છે કે કોઈ મંકેતથી કે ગિયારથી કોઈનું દિલ દુભાવવું તે અત્યંત પાપ છે અને વાસ્તવિક જોતાં દીલ દુખવવું એ માંસાહાર કરતાં પણ વિશેષ હિંસા છે કારણ કે પ્રાણુઘાત કરવાથી તો એકજ ફેરે જીવ નીકળી ગયો અને છુટકો થયો. પણ દીલ ઉપર જે જીલમ અને કુરતાના કાંટા ભોંકાય છે તે જીવગી પર્યાંત ખટકતા રહે છે.

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે એક નહીં પણ અનેક જાતની હિંસાઓ જગતમાં છે અને તેનાં વિવેચન હરેક જગ્યાએ થાય છે પણ તે બધાને મુકીને અહીં માત્ર એક મુખ્ય હિંસા તરફ આપણે વલણ કરવાનું છે જેથી અથવા માટે ગૌધ ધર્મ જૈન ધર્મ મનાતન ધર્મ આર્ય મત સાંખ્ય મત સર્વે સન્મતિ આપે છે. તે એ છે કે જીવ હિંસા ન કરવી એટલે કે પશુ પક્ષીઓનો નાશ ન કરવો માંસાહાર પર તિરસ્કાર કરવો. કેમકે આ મનુષ્ય શરિરની અંદર જે આત્મા છે તે શુદ્ધમાં શુદ્ધ છે અને તે ઈશ્વરોપાસનાનું મંદિર છે તે મહાદાન પવિત્ર રાખવું જોઈએ તેમાં અસ્થિ કે આંતરડાં અને રક્ત માંસના લોચા ભરીને અપવિત્ર કરવું ન જોઈએ જે લોકો એવા ખોરાકને પસંદ કરે છે તેમને કેમ માનની નજરથી જોઈ શકાય. કેમ તેમની જીવિ અને શરિરની આરોગ્યતા રહેતી હશે, કોઈ વખત અગ્નિમાં માંસનો ટુકડો નાખીએ તો તેમાંથી ધુમાડો એવો ડુર્ગંધી મારતો નીકળે છે કે જે નાક અને આંખોમાં બહુ-અમો પેદા કરીને દુર નસાડે છે, કોઈ જાનવરની લોચને પાણીમાં ફેંકી દ્યો તો તેમાં સડી જવાથી તેની અકુર દુર સુધી જઈ રોગ ઉત્પન્ન કરે છે, માંસને જમીનમાં દાટવાથી હવા ખરાબ થઈ જાય

છે એવુંને એવું આપણને જાવામાં આવે છે તો એ જાનવરોનું માંસ મનુષ્યના પેટમાં નાખવાથી તે પોતાની નેષ્ટ અસર ફેલાવશે એ દેખીતુંજ છે અને એમાં કાંઈ સંશય જેવું છેજ નહીં, જેવો આહાર તેવાજ આચર વિચાર થાય છે. એક કવીએ લખ્યું છે કે:—

હાહા.

જે વાસણમાં જે ભર્યું, કણ કંકણ કે વાર;
ભર્યું હોય તે નીકળે, આહાર સમો ઓડકાર.

ખીનું શ્રુતિનું એક પ્રસિદ્ધ વાક્ય છે કે:—

આહાર શુદ્ધો સત્ત્વ શુદ્ધિઃ સત્ત્વ શુદ્ધો બ્રુવા સ્મૃતિઃ.
અર્થાત. જે આહાર શુદ્ધ હોય તો સત્ત્વની એટલે કે અંતઃકરણની શુદ્ધિ થાય છે અને તેમ થતાં સ્મૃતિ એટલે ઇશ્વર સ્મરણ અચલ અને સ્થાયી થાય છે. તેથી, મનુષ્યે પોતાનું જીવન ટકાવી રાખવા અથવા સાર્થક કરવા માટે શુદ્ધ ખોરાક તથા પાણીનું ખાન પાન કરવું જોઈએ અંહી બતાવ્યું કે:—

સર્વોત્તમ ખોરાક કેવો હોય છે?

એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપણા વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ મહા પુરૂષો ડોક્ટરો, વિજ્ઞેરોએ આપેલા મત પ્રમાણે એજ આપવાનો છે કે આપણુ મનુષ્ય વર્ગ માટે “વનસ્પતિ આહાર” કેવળ આપણી તંદુરસ્તી સાત્ત્વિક વૃત્તિઓ તેમજ તન અને મનની શક્તિઓ વિકાસ કરનાર ખોરાક છે અને તે એટલો બધો સર્વ ગુણ સંપન્ન હોવા છતાં કિંમતમાં પણ તદ્દન સસ્તો પડતો હોવાથી આર્થિક સ્થિતિને મદદ કરનારો ખોરાક છે, અને તે સર્વજ વપરાતો હોવાથી

જ્યાં જોઇએ ત્યાં મેળવી શકાય છે તેમજ તે બોરાક આવથી
ખિચારાં ગરીબ નિર્દોષ પશુ પક્ષીઓ કે જેઓ મનુષ્યની માફકજ
સુખ, દુઃખ, લય, પ્રેમ, વિગેરેની લાગણીઓ ધરાવે છે અને આ-
પણી હરેક રીતે ગુલામગીરી કરી રહ્યાં છે. તે પ્રાણીઓનું રક્ષણ
થાય છે.

અત્રે એ પશુઓની ગુલામગીરી વિષે એક સાદા દ્રષ્ટાંતથી સં-
ક્ષેપમાં ચર્ચા કરશું.

મોઘ એક પાયદલ મુસાફર ચાલતાં ચાલતાં અરધે રસ્તે થાકી
ગયો. તેનામાં આગળ ચાલવાની જરા પણ હિમત રહી નહિ તેથી
નિરાશ થઇને એક ઢોંકાણે શ્રમ મટાવવાને બેસી રહ્યો. તેને સુખ
મહુ કંકડીને લાગી હતી પરંતુ પાસે ખાવાને કંઈ હતું નહિ, પી-
વાને પાણી પણ નહોતું, પગમાં જોડા ન હતા, ઓઢવા પુરતું વસ્ત્ર
નહોતું. રાત પડવાની તૈયારી હતી જેથી ટાઢ પણ પોતાની પ્રયત્ન
સત્તા ચલાવતી હતી. ઠંડીના દીવસ હતા. પાસે અગ્નિ કે દીવાસળી
ન હતી, જેથી અગ્નિ કરી તાપે. નજીકમાં એવું મોઘ ગામ કે વસ્તી
ન હતી જ્યાં પહોંચી શકે. ચાલવાને તો અશક્તજ હતો, ટુંકામાં
કંઠીયે તો તેની પાસે જીવન નિર્વાહની એકે ચીજ રહી ન હતી
જેથી તે જીવવાની આશા મુકીને તદ્દન છેલી પથારીએ સુતો હતો.
આવી અંતિમ સ્થિતિમાં તેને ઇશ્વર સિવાય બીજા કોઈની મદદ
પ્રહોંચી શકે તેવી આશા ન હોવાથી તે અરણ્યમાં રૂદ્ધ કરી પોકાર
કરી રહ્યો હતો કે ઓ ઇશ્વર ! ક્યાણુ પ્રભુ ! આવી દુર્દશામાં જો
કોઈ મને બચાવશે તો તેનો હિપકાર હું જીંદગી પર્યંત જુલોશ નહિ
કરે ! તેનો મરણ પર્યંત મુલામ થઇ રહીશ.

એવામાં દૈવ કૃપાથી અચાનક ત્યાં કેટલીક સાહાયક વ્યક્તિઓ પ્રગટ થઇ તેને આશ્વાસન આપે છે કે હે ભાઈ! થાકેલા મુસાફર તું હવે કાંઈ વાતની ચિંતા કરીશ નહિં અને પરમાત્માએ ખાસ તમારી સેવા બળવવાને નિર્માણ કર્યા છે. અને તમારે માટે અગત્યની ચીજો અમારી પાસે મેળુદ છે જુઓ અમારું દુધ તમારા પીવા માટે તૈયાર છે તથા દુધનાં પદાર્થો પેડા બરરી પણ હાજર છે વળી અમારાજ ચામડાની મશક શીવડાવીને તેમાં પાણી ભરી અમારી પીઠ ઉપર ઉચકીને લાબ્યા છીએ તે શીતલ જળ પીવા જેવું છે તથા અમારા ચામડામાંથી શીવેલા જોડા તમારા પેહેરવા માટે તૈયાર છે અને ટાઢથી તો તમારે ડરવુંજ ન જોઇએ કેમકે અમારી ઉનના બનાવેલ ધાબળા વિગેરે તમારે ઉપયોગમાં આવે તેવા સાથે છે તેથી હવે કાંઈ વાતે ચિંતા જેવું નથી. આ પ્રમાણે ત્યાં એટલે એકંદર અનુકુળ મામત્રી મળી આવવાથી તે મરવાની અણીયે પહોંચેલ મુસાફરના આનંદનો પાર રહ્યો નહિં. રાત્રીનો સમય હતો એટલે તેણે રૂચી અનુસાર પેડા, બરરી અને દુધ વિગેરેને ન્યાય આપી શીતલ જળપાન કરી સંતુષ્ટ થઇ મોટા બે કબજા ધાબળા આઢીને ત્યાં સુઇ રહ્યો, સારી નિંદ્રા લીધી, સવારમાં ઉઠી તેમના લાવેલ જોડા પેહેરી ચાલવાને તૈયાર થયો ત્યારે પેલા સહાયકોએ બેલગાડી તેના માટે લાવી આપી તેમાં સ્વાર થયો એટલે તે બેલગાડી પોતાની કાંધેથી ખેંચીને તેના ધારેલા મુકામ પર લઇ ગયા ત્યારે તે મુસાફર શું કહે છે કે : મારે તો આગળ જવું નથી હવે અહીંજ રહેવું છે અને ખેતીવાડી કરવી છે માટે પરમેશ્વરે તમોને સેવા કરવા માટે મોકલ્યા છે તો અહીં રહીને હું કહું તે કામ કરો ત્યારે તેમણે તેના કબજા પ્રમાણે પ્રથમ હજ

ખેંચીને વાવેતર કરી આપ્યું. પછી વિખરકું કરીને ઘાસ કઢાવ્યું કુવામાંથી કાશ તાણીને પાણી કાઢી આપી વાડીનું પોષણ કર્યું અને પાક તૈયાર થાય ત્યાં સુધી વિવિધ પ્રકારથી તેની સેવા કરી છેવટ પાક તૈયાર થયો ત્યારે તેને મદદ કરી અનાજ ચોખ્ખું કરાવી તે બોળે પોતાને માથે હિંચકીને તથા બેલગાડીમાં ખેંચીને ચોખ્ખ સ્થળે પહોંચાડી આપી પોતાના ઘણી (મુસાફર) ને સંતુષ્ટ કર્યો. એવી હરેક રીતે સેવા બજાવીને તેમણે જે ઉપકાર કર્યો તે તેમની નિઃસ્વાર્થ વૃત્તિ કાઠ સાધારણ પ્રાણીઓ પણ ભુલી શકાય તેવી નથી.

એ સેવા કરનાર વ્યક્તિઓ કાણ હતા તે સ્પષ્ટમાં કહીએ. તે બીજાં કોઈ નહિં પણ આપણને હંમેશાં દુધ દેનાર ગાયો, બેંસો, બકરીઓ અને ઘેટાં હતાં તથા હજી ખેંચનાર તથા બોળે ઉઠાવનાર વિગેરે કામ કરનાર પણ તેમનાજ પુત્રો એટલે બળદ, પાડા, વિગેરે હતા જેઓ પોતાની જાંઘગીની આદિથી તે અંત સુધી મનુષ્ય વર્ગની સેવાઓ કરે છે.

હવે તેમના ઉપકારનો બદલો કેવી રીતે વાળવામાં આવે છે તે વાંચકગણ ખાસ ધ્યાન દેને વાચશે.

એક દિવસ તેજ મુસાફર એક તીખી ધારવાળું શસ્ત્ર ચઢાવી તેમનાં ગળાં રેંસાવી તેમનું માંસ બક્ષણ કરવાને તૈયાર થયો ત્યારે બિચારાં નિર્દોષ પ્રાણીઓ પોતાની મુંગી બાપામાં તેને કલવલાટ કરીને સમજાવવા લાગ્યા કે બાપા! તમે આવા નિર્દય નિષ્કુર કેમ થયા છો, આવી કૃતમતા કેમ કરો છો, અમોએ હમણાંજ તમારા-પર કેટલો બધો ઉપકાર કર્યો છે તે સર્વે ભુલી ગયા કે શું? અમે

તમારાથી ગુણ કર્યો છતાં અમનેજ મારવાને તૈયાર થઇ ગયા એ શું ન્યાયની વાત કહેવાય? હાયા! હાયા! આ શો કોપ, હે પૃથ્વી દેવી આવું અશ્વર્મ તે કેમ સહેવાય? આવા કુર ઘાતકી મનુષ્યને શું કહેવાય? આતો ચોખ્ખો અન્યાય વર્તાય છે તે કેમ સહન થઇ શકશે? એવી રીતે ધણાએ કાલાવાલા કર્યા ઝરાડા પાડ્યા, છતાં પણ તે પાપી દયાહિણ મુસાફરે તેમનું એક પણ ન માન્યું અને ધશ્વરનો ભય મુકાને તેમના પ્રાણ લઇ માંસ ભક્ષણ કરીને પોતાનો મનોરથ સફળ કર્યો. એક ક્ષણીક જીવ્હા રસનો સ્વાદ લેવાને આવું દુષ્કૃત્ય કરતાં તેને જરા પણ દયા આવી નહીં.

આ એક ઉદાહરણ છે પણ આજે આપણે ચોગરદમ નજર ફેરવશું તો દુનિયામાં એવીને એવી પ્રકારની પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે તે સહેજ જોવાથી સમજી શકાય છે. યશમાં પહેરવાની જરૂર નથી.

આવી રીતે નિર્દોષ અનાથ મુંઝાં પ્રાણીઓ પોતાની જીંદગી પર્થત મનુષ્ય વર્ગની અનેક પ્રકારે સેવાઓ કરી જુદી જુદી રીતે ઉપકાર કરે છે પરંતુ તેઓના ઉપકારનો ખદ્દો તેના નિર્દોષ શરીરની કતલ કરીનેજ વાળવામાં આવે તે કેટલું નિંદીત અને અયોગ્ય કૃત્ય કહેવાય અરે એ તો ચોખ્ખો ઉપકારને ખદ્દો અપકાર થયો કહેવાય. એક કવીએ કહ્યું છે કે:—

હાહા.

ગુણ પાછળ ગુણ સૌ કરે, અવગુણ ન જીએ કોઈ;

ગુણ પાછળ અવગુણ કરે, તેનો વાસ નરકે હોય.

એવા કૃતમ્મ અને હિંસક મનુષ્યોને ધશ્વર કેવી શિક્ષા કરશે તે કહી શકાતું નથી. અફસોસ!!!

આ નીચે ગારક્ષાનું ભજન અને ગાયની જગતને વિનંતી ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે તે લક્ષ દ્રઢને વાંચશો.

ભજન ગૌરક્ષા.

રો રો ગૌઆં કરે પુકાર, કોઇ ઉપકારી હુમેં બચાવે.-ટેક
કોઇ બુઢા હો વા જીવાન, કોઇ હિંદુ હો મુસલમાન;
કોઇ મુર્ખ હો વિદ્વાન, મેંને સભી દુધસેં પાલે. ૧
હેતી હું માખન દુધ મલાઇ, સખોંને ખેઠ મજેસે ખાઇ;
અખ કૃતક્ષતા કર્યુ છાઇ, કાટેં લેકર છુરી ઔર લાલે. ૨
હું જો ખેલ પુત્ર હુમારે, કરેં કાર્ય સભી તુમારે;
ખેચે હલ ઔર ખીજ ખિચારે, ચાહે કિતના કોઇ ઉઠાલે. ૩
સદીં ગરમી સીરપર ઉઠાતે, તોભી માર તુમ્હીસેં ખાતે;
ઉકતક નહીં જખાનપર લાતે, બલમ ફિરબી કતલ કર ડાલે. ૪
સખકે મુખપર જરહી છાઇ, તાકત રહી બદનમેં ન રાઇ;
યહ કીસકા દોષ હૈ લાઇ, શર્મા કરમુંકી ગત પાલે. ૫

જેનાથી આપણને ખાવા પીવા પહેરવા ઓઢવાનું મળી શકે છે જે ગ્રાણી દેશની વેપાર વૃદ્ધિ અને આબાદીનું મુળ છે, જે ગ્રાણીની સહાયતા વડે ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ મેળવી શકાય છે, અને જે ગ્રાણી આખા ભારત દેશનું જીવનરૂપ ગણાય છે તેવા નિરાશ્રિત, નિરાધાર ગૌ માતાજીના રક્ષણ અને સેવા કરવા ચુકવું નહિ.

ગાયની જગતને વિનંતી.

મનહર છંદ.

માઈ દૂધ પીએ મુખ લીએ રાય રંક સહુ,
ખાળક માંહાને દૂધ જીવન આધાર છે;

મારા ચામડાના બોડા પગનું રક્ષણ કરે,
 પુત્ર હજી ખેંચી અન્ન નિપજાવે અપાર છે.
 છાણ હોડકાં ઝરણ એ પણ નકામાં નથી,
 જન જીવન તત્વો પુરાં કોણ કરનાર છે;
 મારી છાસે પચાસ માણસો દીન એક જીવે,
 નીત દૂધ બે જણ લોજન ગરજ સારે છે.
 હિસાબ ગણતાં સાઠ માણસો જીવાડું માસ,
 છ માસે દૂધ ત્રણસો સાઠને ઉગારે છે;
 ઘાસ ખાઈ દુધ આપું વેણ ન કઠોર બાપું,
 શા માટે કસાઈ દેશદ્રોહી મને મારે છે.

કાવ્ય સુબોધમાંથી.

ઉત્તમ વિચાર.

આ પૃથ્વી ઉપર સૃષ્ટિ પદાર્થમાં ઉત્પત્તિ માત્ર સ્થાવર અને જંગમ એવા બે બેદ સ્પષ્ટ દેખાય છે. સ્થાવર એટલે ઝાડ, ઘાસ, અનાજ, વેલ, બાજી પાલો, પુલકણ, ઇત્યાદી વનસ્પતિ અને જંગમ એટલે મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, માછલાં, કાટક, વિગેરે પ્રાણી એ બંનેની ઉત્પત્તિ અને સ્થિતિ જુદા જુદા છે, જેમકે વનસ્પતિને કામ કોષાદિક વિકાર તેમજ ચલણ વલણ, જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો અને સુખ દુઃખ અવસ્થાનું જ્ઞાન ન હોવાને લીધે તેને શસ્ત્ર વિગેરેથી હેદન કરીએ તો તેને દુઃખનો અનુભવ થતો નથી; માટે તેનું હેદન કરવાથી દોષ નથી. પરંતુ મનુષ્યાદિ પ્રાણીની ઉત્પત્તિ શુક શોણીતજન્ય અને તેનું શરીર બહુધા રક્ત, મેદુ, પરસેવા, લાળ, કફ, પિત્ત, મળ,

મુત્ર એવા પદાર્થોથી બરેલું છતાં, તે પ્રાણીને જ્ઞાન ઇન્દ્રિયોદ્વારા મુખ દુઃખ અવસ્થાનું જ્ઞાન છે. એવા પ્રાણીઓને શસ્ત્ર વગેરેથી છેદન અથવા શ્વાસ રૂંધીને હિંસા કર્યાથી તેઓને દુઃખનો અનુભવ થાય છે. તેટલા માટે એવા પ્રાણીઓનો ઘાત કરવાથી દોષ થાય છે. જેને હિંસા દોષ કહે છે.

હિંસા એટલે (પ્રાણ લેવો) અને પ્રાણહાત ન કરવો એ અહિંસા કહેવાય. એ અહિંસા એજ માનવનો મુખ્ય ધર્મ છે, કારણ આપણી પેઠેજ ખીજા પ્રાણીઓને દુઃખ થાય છે માટે તેને દુઃખ દેવું નહિ, આપણને જેવો પ્રાણ પ્રિય છે તેવોજ ખીજાને; તે માટે ખીજાનો પ્રાણ લેવો નહિ અને આવો આ અમુલ્ય પ્રિયકર પ્રાણ લીધા સિવાય અને પ્રાણીને તેવે સમયે દુઃખ દીધા સિવાય માંસ મળતું નથી, અને વળી તે પણ લાળ, પરસેવો મળ, મૂત્ર, પિત્તાદિથી મળેલ જાણે દુર્ગંધની મુરતીજ તેટલા માટે એવું ગંદુ ગંધાતું માંસ મનુષ્યોએ ખાવું નહિ એવી વિચાર કરવાની શક્તિ પરમેશ્વરે મનુષ્યોને આપી છે. પરંતુ તે વિચાર વિનાના કેટલાક પોતાનો માનવ ધર્મ છોડીને વિચારા નિરપરાધી પ્રાણીની હિંસા કરે છે. અરે! અરે! જે પ્રાણી અનેક દુઃખો ભોગવીને પોતાનું શરીર સંભાળે છે તેવા પ્રાણીનો એક પક્ષમાં નાશ કરીને તેનું પશુવત્ ભક્ષણ કરવું એ વિચારવાન માનવને કેટલું દુષણ કર્તા છે? અરે! સર્વમાં અમુલ્ય એટલે કેટલું પણ ખરચતાં ન મળે એવા પ્રાણ તે એકાદા નજીવા પદાર્થ પ્રમાણે નાશ કરવો એ કેવડો અન્યાય! અરે! જે વસ્તુ એક વેળા ગદ્ય છતાં વળી જન્માંતે પણ મળવાની આશાજ નથી એવી વસ્તુનો સમુજગો નાશ કરવો એ

કેટલો અધમ વિચાર! પ્રાણ એ શી વસ્તુ છે તે ન સમજ્યા છતાં અને તે અમે કાંઈને આપ્યો નથી તેમ આપી શકતા નથી એવા પ્રાણને નહિ જેવા કરવા એ મોટો ભુલમ કહેવાય. અરે! જે પશુ આદિકોએ કંઈ અપરાધ નથી કર્યો ઉલટો આપણને નફો કરેલો હોય છે એવા પરાપકારી પશુ આદિકોનું ગળું કાપવું એ કેટલું નિંદ્ય કૃતમતાનું કામ! અરે! જે મુંગાં પ્રાણી મુખ મુદ્રા, પુંઝડું અને પગ એનાથી પોતાના દુઃખનું ચીન્હ દેખાડીને અને મેં-મેં-મેં-મેં ચેં-ચેં એવા એવાં અનેક પ્રકારના દુઃખદાયક તથા દયાજનક અરાડ પાડીને જણાવે છે કે હું મનુષ્ય રે! મને ન માર! મેં કાંઈ તારો અપરાધ કર્યો નથી તારા જીવન અર્થે ઇશ્વરે ધાન્ય પુલ ફળાદિ ચોખ્ખા પદાર્થ પૃથ્વીમાંથી પેદા કર્યા છે તેને છોડીને નિર્દય બની મને નહિ માર! અરે નહિ માર! હું તારે શરણે પડ્યો છું, મને તારોજ આધાર છે.” એવી એવી રીતે પોતાની મુંગી બાષા વડે અત્યંત આજ્ઞવ અને કલકલાટ કરતા જીવતા શરીર ઉપર તીખી શસ્ત્રધારા ચલાવવી એ કેટલું અધાર કર્મ! હરે! હરે! કેવડો જખરો અન્યાય. આવા અન્યાય કર્મ કરનારની ઇશ્વરે કવી ગતી કરશે તે કહી શકાતું નથી તોપણ એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે જેમ રાજા પોતાની પ્રજા પર દેખરેખ રાખીને ખુની મનુષ્યનો પ્રાણ લેવાવી શીક્ષા કરે છે તેજ પ્રમાણે સર્વ પ્રાણી પર સમદ્રષ્ટિ રાખનારા પરમાત્મા તે પશુ આદિકના પ્રાણ લેનારને શિક્ષા કરશેજ, કરશેજ, એમાં કાંઈ શક નથી.

મનુષ્યને આત્મજ્ઞાન અને વિચાર શક્તિ હોવાને લીધે “ સર્વ પ્રાણી માત્રને દુઃખનો અનુભવ છે” તે સારી રીતે જાણે છે. તેમ વાદાદિ પશુ અને ગીધાદિ પક્ષીને તે વિષે સમજ નથી, એ કુર

પશુ પક્ષી જ્યારે પ્રાણીઓને મારે છે તે પ્રાણીઓ પોતાના પ્રાણ બચાવવા સારું મોઢેથી આરડીને, ફડફડાટ, ટળવળાટ, વળવળાટ કરે છે તથા મુખ અને પુંછ અને પગની નીચાનીથી આર્જવ કરે છે તે વાધાદિને સમજાતું નથી પણ મનુષ્યને તો દયા અને વિચાર શક્તિ હોવાથી તે પ્રાણીઓનું દુઃખ સમજે છે અને તેના વડે તેમનામાં દયા ઉત્પન્ન થાય છે. પણ તેમ વાધાદિને થતું નથી. માટે મનુષ્યે નિર્દય થઇને પ્રાણીને મારી ખાવું ન જોઇએ, અને ઈશ્વરે તેમને જ્ઞાન, દયા આદિ જે ગુણ આપેલા છે તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરશે તોજ તે સાર્થક થશે. નહિ તો જેમ એકાદા માછરૂદેટને અન્યાયના કામો કરવાથી પ્રજનો રાજા તેના હોદ્દા ઉપરથી દુર કરે છે તેમજ આ સૃષ્ટિના રાજા પરમેશ્વર તે મનુષ્યને જ્ઞાન દયા વિગેરે ગુણથી દુર કરીને પશુ યોનીમાં ખાલશેજ.

જો મનુષ્ય થઇને હિંસા કરે તો તે વાધાદિથી પણ કુર જાણવો કેમકે વાધાદિકા પ્રાણીઓને એકદમ મારે છે પણ આ દુષ્ટ હિંસક માણસ, જેમ સુતાર કાકડામાં ખીસા ઠોકે છે તે પ્રમાણે મનમાં લેશ પણ દયા ન લાવતાં ઢોરો પર તીક્ષ્ણ શસ્ત્રાધા ચલાવે છે અને લુગડામાં સોય ટેંચ્યા પ્રમાણે બકરાં કુકડાંનાં શરીરમાં છુરી ભોકે છે અને તેમાંથી અશુદ્ધ લોહીનો પ્રવાહ કાઢે છે તથા બટાટા પ્રમાણે કપોત કુકડાં વિગેરેને જીવતાં બાફે છે તથા જળથી માછલાંઓને જળ બહાર કાઢી તેનો શ્વાસ રૂંધી મારે છે. હરે! હરે! એવે પ્રસંગે તે બિચારાઓ કેટલો તડફડાટ કરીને કેટલી વેદના ભોગવતાં હશે! તેનો થોડો અનુભવ પોતાના અંગ પર શસ્ત્રનો ધા કરીને કે શ્વાસ રૂંધીને કરી જોવો જોઇએ. બિચારા અરધી ઘડીમાં

ફક્કડીને માણુ છોડે છે એ વખતનું તેનું આરકડું, ડોળામાંથી અ-
નુપાત અને કાળજમાં ઘડઘડાટ થાય છે તે સાત્ત્વિક માણસ જુએ
તો કંપારી આવી જાય એવો મનુષ્યપણાનો સ્વભાવજ છે.

પશુ આદિકા માણસ ઉપર અનેક રીતે ઉપકાર કરે છે તે યાદ
રાખીને તે ઉપર પ્રત્યુપકાર કરવો જોઈએ તે એક કારે મુકીને હિં-
સક મનુષ્ય તેને મારી ખાય છે તેમાં તે મનુષ્ય પર એક હત્યાનો
અને ખીજો ગુણુ ચોનો એવા બે દોષ લાગુ પડે છે. વાઘને પશુ
આદિકના દુધ લી વીગેરેથી કાંઈ પણ ઉપકાર થતો નથી એ ઉપરથી
હિંસક મનુષ્ય વાઘ કરતાં પણ વધારે દુષ્ટ હરે છે.

વાઘ તો માત્ર પૃથ્વી પરના પશુને મારી ખાઈને પશુ દેખી થાય
છે, મગરમચ્છ જળમાંના માછલાં ગળીને માત્ર મચ્છદેખી થાય છે પણ
આ હિંસક મનુષ્ય તો જુમી પરનાં પશુ, પાણીમાંના માછલાં, આ-
કાશમાંના પક્ષી અને શીપ માંહેના કીટક વગેરે સર્વેને મારી ખાય
છે માટે તે એ સર્વનો દેખી હરે છે હર ! હર ! મનુષ્ય થઈને વાઘ
કરતાં પણ વિશેષ દોષ કરવા એવું માનવ નામ ધરાવવામાં તથા
જીવવામાં કંઈ લાભ નથી.

એટલુંજ નહિ પણ તે વાધાદિક કરતાં નીચ વિશ્વાસઘાતી અને
અન્યાયી પણ હરે છે. જુઓ વાધાદિક નાનાં બચ્ચાંને ખવરાવી પી-
વરાવી ઉછેરીને મોટું કરે છે તેને તે કદી ખાતો નથી પણ હિંસક
મનુષ્ય તો બકરાં, બતક, કુકડાં વગેરે પ્રાણીને પોતાના બચ્ચાં પ્ર-
માણે પાણીને પોતાના હાથથી તેને ખાવા પીવાનું આપીને નાનાથી
મોટા કરે છે તેજ હાથથી તેના ગળાં પર આવ કરીને મારી ખાય
છે. હર ! હર ! હર ! આવી રીતે પ્રાણેલાં આપણાં બચ્ચાં જેવાં

મારીને ખાવા એવું નીચ કામ ખીજું નથી. વળી વાધ તો મનુષ્યને સામા થઇને મારે છે પણ આ દુષ્ટ હિંસક તો પશુ આદિકને કપટ કરીને મારે છે. તે એવી રીતે કે ધાન્ય વગેરે કાંઈ ખાવાનો પદાર્થ જંગલમાં મુકીને પોતે નજદીકમાં છુપાઇ બેસે છે. પછી જુએ મરતાં પ્રાણી તે ખાવા માંડે છે તેટલામાં પેલો નીચ કપટી સંતાર્ધ બેઠેલો હિંસક મનુષ્ય બંદુક વગેરેથી તેને મારી નાખે છે, એ કેવો વિશ્વાસઘાતી કહેવાય ?

વાધ મનુષ્ય વગેરેને મારે છે, તે વખતે મનુષ્યે વાધને મારવો એ ન્યાય કહેવાય. પણ ગરીબ રાંક ખીચારાં ઢોર, બઝરાં, મેંઢાં, કુકડાં, માછલાં, ગાય, જે મનુષ્યને મારી ખાતા કે ઇજા કરતાં નથી એટલુંજ નહિ, પણ ઉલટાં તેમના પર દુધ, ઉન, વિગેરેનો ઉપકાર કરે છે, એવા ઉપકારી અને નિરપરાધી પશુને પોતે મનુષ્ય હોઇ મારી ખાવા એ બહુ અન્યાયની વાત નથી વાર ?

એ પ્રમાણે જોતાં જ્ઞાન દયાદિ ગુણવાળા એવા જે મનુષ્યો તે વાધાદિ પશુઓ કરતાં કુર, કૃતમ્ન, સર્વ જૂતદ્રેષી, વિશ્વાસઘાતી અને અન્યાયી એટલે જાણે મહાકાળ પ્રમાણે અથવા તેથી પણ સખત બનીને તેઓએ ખીચારાં પશુઆદિક ઉપર જીવમ અને કહેર માંડ્યો છે. હરિ ! હરિ ! !

મનુષ્યને ઇશ્વરે વિચાર શક્તિ આપેલી છે તે યોગે એ વાતનો વિચાર કરવો જોઇએ. જુઓ, કે મનુષ્ય જેમ સ્વતંત્રતાથી પોતાની ઉપજીવિકા ચલાવે છે, તેમજ પશુ પક્ષી પણ ચલાવે છે; મનુષ્ય પ્રમાણેજ પશુ આદિક પણ પોતાનાં બચ્ચાં ઉપર પ્રીતિ રાખીને જીવવાની આશા ધરાવે છે. જેમ મનુષ્ય અને પશુ આદિકને

મરવું પ્રિય લાગતું નથી પણ તે મરતાં બીહે છે. તેમ મારવા કાઢેલું પશુ પક્ષી પણ પોતાનો પ્રાણ બચાવવા માટે ઘણીજ કશ્ચ વાણીથી આં, એં, બેં, બેં, ચાં, ચીં, કાં, કીં, એવા એવા મોઢેથી ઉચ્ચાર અને દુઃખતા ચી-હો કરે છે પણ તે પર લક્ષ ન દેતાં મનુષ્ય તે ખિચારાંતા પ્રાણ લે છે. ઇશ્વર તેને કેમ તારશે ?

કસાઇખાના વિષે એક વાત વાંચવામાં આવી છે તેમાં લખેલ છે કે પૂર્વે મુંબઈમાંનો કસાઈવાડો આગગાડીના રસ્તા પાસે રાહદારી માર્ગ પર હતો. ત્યાં એક સિપાઈ પેહેરેદાર હતો તેણે એક સદ્વિચારજન મહાશયને કહ્યું કે “જલો આ નોકરી” અહીં રૂપીઆ પંદર પગાર તો મળે છે પણ જો બીજો પેટ પુરતો ૭ કે ૮ રૂપીઆ પગાર મળે તો હું તેટલામાં જવાને ઘણો ખુશી છું. કારણ કે અહીંયાં સેંકડો ગાય બકરાં મારતી વખતે દુઃખદાયક આર્તવ સ્વરથી નીકળતી હ્રદય ભેદક તેમની કશ્ચ વાણી તથા પ્રાણાંતની તેમની બેં, બેં, મ્યાં, મ્યાં, એવા પ્રકારની ચીસો સાંભળીને મનને થરથર કંપારી છુટે છે અને દેહનું જ્ઞાન સરખું પણ રહેતું નથી તથા કાળજીનું ધડકે છે હું માંસાહારી હતો તોપણ અહીંયાં આવ્યો તે દીવસથી માંસ જોવાથી તો શું પણ “માંસ” એ શબ્દ સાંભળવાથી મારા દેહને કંપારી છુટે છે. હે સાહેબ આ ખાટકી (કસાઈ) નું નિંષ્કર્મ ઇશ્વરને પણ ન ગમે! જુઓ કે આ કસાઈ ચાર કે પાંચ માંસ આ અધાર કર્મ માત્ર કરી શકે છે પછી તેના આંગળાં કાઢી જાય છે; ડાળા પુટે છે; બહેરા, ઘેલા, લુલા, લંગડા, એવા થાય છે, અને તેઓ પણ ખાટકીકર્મ નિંષ્કર્મ અધાર છે એવું માને છે. તેઓ પણ પેટકે ખાસ્તે કરતા એવું

ઢીને દયા લાવ દેખાડી આંસુ ભરેલા થાય છે. કેટલાક ખાટકીના હૃદય તો એટલે સુધી દયાથી પીગળી જાય છે કે તેઓ તે અધાર કર્મ છોડીને એકદમ ફરી જાય છે (એવો એક સંઘનો નામે કસાઇ પૂર્વે પ્રખ્યાત ફરી થઇ ગયો છે.) અને તે માંસાહાર છોડીને કેવળ પરમાર્થ લક્ષમાં લઇને કરેલાં અધાર કર્મ વિષે પસ્તાવો કરીને ધૈર્ય પાસે તેની લક્ષ્યા માગે છે. અસ્તુ. એજ પ્રમાણે અહીંયાંજ હિંસા કર્મનું ફળ મળે છે. વળી પછવાડેથી પરલોકમાં જે મળશે તે તો જુદું જ.

આટલે લગી તો માત્ર પ્રાણીના સુખ દુઃખ સંબંધી વિચાર ચાલ્યો હવે આગળ માંસ સંબંધી વિચાર કરીએ.

માંસ કંઈ ફલ ફલ મેવા પ્રત્યાદિકની માફક જાડે વળગેલું નથી પણ પ્રથમજ પ્રાણીને બંધન કરીને પછી તેનું નિષ્કુરતાથી શિરચ્છેદ કરવાથીજ તે મળે છે. તેને લીધેજ તે વેગનાર વગેરેના કસાઇ, ખાટકી, એવાં ધાતકી નામ પડેલાં છે. જ્યારે એવું લોહી ભરેલું માંસ, લાળ, કમ્બલ, વિષ્ણુ, મેદ, કફ, પિત્ત એવા દુર્ગંધ પદાર્થથી ભરપૂર કેવળ નર્કની બેરોબરીનો ગંદો ગંધાતો અમંગળ પદાર્થ હમણાંના પ્રખ્યાત અને વિદ્વાન કહેવડાવનારા લોક ગળ-કાચમાન કરે છે ત્યારે પછી તેઓએ તાર્તરી અને ચીનાઈ લોકોની

માંસાહારી રૂઢી પર શા માટે હસવું જોઈએ? માંસ કહ્યું એટલે તેમાં સર્વ દોષ છે પછી ગમે તે પ્રાણીનું હોય બકરાનું હોય કે કુતરાનું હોય કે ખીલાડાનું હોય તો તે સમાનજ છે.

હિંસક મનુષ્યનું રસોઇખાનું અત્યંત બયંકર તેમજ દુર્ગંધીયા ભરેલું હોય છે. કોઇ જગોએ તાજાં લોહીનાં ટીપાં; કોઇ જગોએ લોહીનાં ગંઢેલ ચાકાં, કોઇ જગોએ મરનાર પ્રાણીનું પ્રાણ જતી વખતનું દુઃખ મરેલું આરડવું, કોઇ જગોએ મારેલા પ્રાણીનાં માથાં, પગ, પેટ, કાથળી, કપાળ એવા એવા બિજાં બિજાં શરીરનાં વેરણુ ખેરણુ ભાગો જમીન પર પડેલાં કે ઉંચા ટાંમેલાં, કોઇ જગોએ જોઇએ તો તે અવયવોના કટકા પડેલા અને હાડકાં ચામડાં નાખેલાં એવા ગંધ મારતો, બયંકર અને ત્રાસદાયક દેખાવ હોય છે. રામ ! રામ ! એવો દેખાવ એ હિંસક મનુષ્યોથી કેમ જોવાતો હશે ? અરે ! તેવો દેખાવ જોઇને તેમને પોતાનાં કે પોતાનાં જમ્યાનાં શરીરમાંનાં લોહી, માંસ કે હાડકાંનું તે સમયે સ્મરણ થઇ તેમનું અંતઃકરણ ધડકીને કંટાળતું કેમ નથી વાર ! દુર્ગંધ, લાળ, પડ, પિત્ત એવા નર્ક જેવા પદાર્થો ખાવાનું મન તેમનું કેમ ચાહે છે ? હુકર જેમ નર્કમાં લોટીને આનંદ માને છે તેમ તે પણ આનંદ માને છે કે શું ? શિવ ! શિવ ! આ કેટલું ગંદાપણું ! આ રસોઇ વખતે અને ખીજે વખતે પણ માછલાં આદિનો દેખાવ આંત વિદ્રુપ દેખાયા છતાં અત્યંત દુર્ગંધતાથી ભરેલો હોય છે. કાલંખાની સુંગટ માછલી તે જેમ ભંગીની ટોપલીમાં નર્કકીડા બદબદે છે તેમજ તે અસંખ્ય ઝીણા જીવ વેચનારના ટોપલામાં દેખાય છે. વળી એકાદાં માણસને અંગે કાંઇ દરદ થઇને માંસ સડી જાય છે, અથવા રોગમાંથી વહેતી રસીની દુર્ગંધી

આવે છે તેજ પ્રમાણે માંસની વાસ આવે છે વળી તેજ પ્રમાણે મુકવેલા અને મીઠામાં આથેલાં માછલાંમાંથી પણ સડેલા ઉંદર જેવી દુર્ગંધ નિકળે છે એનો પુરો અનુભવ જેને જોઇતો હોય, તેણે મછી બજારમાં જઇ જોવું.

હવે હિંસા કર્મ સખંધી જે ન્યાય તે વિષે વિચાર કરીએ.

કાઠી મંકાડી એવા સાદા નાનાં પ્રાણીઓને મારવાને આપણે દયા ખાઇએ છીએ. તો પછી જે પ્રાણી આપણને ઉપયોગી થઇ પડે છે એવા જે ગાય, ઢોર, મેંઢાં, આદિને મારતાં આપણને કેટલી દયા આવવી જોઇએ ? કાઠી વગેરે નિરૂપયોગી પ્રાણીના મારનારાઓને આપણે જ્યારે તુચ્છ માનીએ છીએ ત્યારે ગાય ઢોર એવાં ઉપયોગી પ્રાણીઓના મારનારાઓને કેટલા તુચ્છ, નિંદ્ય, અને નિર્દય માનવા જોઇએ ?

ધોડા, ગાય, બકરાં જેવા પશુ જેમ અહિંસક છે, તેજ પ્રમાણે મનુષ્ય પણ અહિંસક પ્રાણી છે, મારેજ માંસાહારી જે વાઘ, તેના સરખો તે મનુષ્ય, વિના શસ્ત્ર પ્રાણીને મારીને કેવળ કાચું જ માંસ ખાઇ શકતો નથી; અને વનસ્પતીના ભોગ વિના અને પકવ્યા વિના માંસ ખાવાનો તેને કંઠાળો હોય છે. એ ઉપરથી જુઓ કે ગાય વગેરે વિચાર શુન્ય પશુ સૃષ્ટિકર્મ પ્રમાણે પોતાનો અહિંસા કર્મ પાળે છે; પરંતુ મનુષ્ય એ દયા અને વિચારથી ભરેલો હોવા છતાં અને તેના શરીરની રચનાનાં નિયમ ઉપરથી અહિંસક કરતાં છતાં;

તથા જમીનમાંથી પોતાના ખોરાક મળી આવતો અને તે મેળવવાને શક્તિમાન હતાં—તેઓએ હિંસક બનવું, એ તેના મનુષ્યમણ્ડાને કેટલું નિયમ બનાવે છે. આવા આ હિંસક મનુષ્ય ગાય વગેરે પશુ પ્રમાણે પશુ થશે, ત્યારેજ દૈન્યવાણી, અનાથ પ્રાણી પર તેને મારી ખાવાનો જે તેણે જીલ્લમ અને કહેર માડેલો છે, તે બંધ થશે, અને ગાય બકરાં વગેરે સહજો જીવ જગતમાં સુખેથી જીંદગી ગુજારશે. આપણા શરીરને કાંઈ જરા કાટો લગાડે તો મહા વેદના થાય છે અને તે કાટો લગાડનાર આપણો પેરી થાય છે, તો પછી મારવા કાઢેલાં પશુ આદિકના શરીરમાં જ્યારે એકાદો દુષ્ટ મનુષ્ય ભાલો, તલવાર, છુરી કે લાકડું ખોસે છે ત્યારે તેને કેટલી વેદના થશે તે હિંસક મનુષ્ય વિચાર કરતો નથી અને વેર ઉઠાવે છે.

લડાઈની અંદર એકાદાને ઠાર મારવાને કાંઈ મનુષ્ય પ્રવૃત્ત થયો હોય અને તે પરાજય અંતે પોતાના પ્રાણ રક્ષણ સાર એક ક્ષણબર દાંતમાં તરણ પકડીને સામા માણસને શરણે જાય તો તેને ઝોડી મુકવામાં આવે છે, તો પછી સર્વકાળ તણુ ભક્ષણ કરનારા જે પશુ તેને વગર અપરાધે અને વગર કારણે ઠાર મારવાં એવું અત્યંત નિર્દય કર્મ કરવાને તે હિંસક મનુષ્યનો હાથ આગળ કેમ સરે છે?

વાયાદિ હિંસક પશુ ખીજ પશુને ખાય છે; ગીંધાદિ હિંસક પક્ષી ખીજ પક્ષીને ખાય છે; અને મગરાદિ જળચર ખીજ જળચરને લહે છે; એ નિયમ ઉપરથી મનુષ્યનું હિંસકપણ સિદ્ધ કરીએ તો મનુષ્યોએ મનુષ્યજ ખાવા જોઈએ એ ન્યાયે તે મનુષ્ય પશુ વામ, ગીંધ સરખો નિર્દય અને નિર્ભય પશુજ હરે.

અપવિત્ર ભૂષ્ટ લોથને ભક્ષણ કરવાની ગંદી લોભપતા.

આ અશુદ્ધ અમંગલ મુડાની શુદ્ધતાના સંબંધમાં મોટું હસવા લાયક આચરણ હિંદુ હિંસકોનું દીકામાં આવે છે. હિંદુ લોકોમાં પવિત્ર મનાયેલાં કટલાક ચેતાંબરી બ્રાહ્મણદિકોને ઘેર કાળી લોક માછલી વેચવા જાય છે, ત્યાં ધોએલાં વસ્ત્ર પેહેરેલી પવિત્ર મચેલી સ્ત્રીઓ હોય છે, તે બાઇ તે કાળી પાસેથી પોતાના એક વાસણમાં તેને અડયા વિના માછલી વેચાતી લે છે, અને પછી તેજ પવિત્ર વસ્ત્ર સહિત તેને કાપીને અને સીળવીને ખાઈ છે. એવી તેમની રીત હોય છે. કાંઈ વેળા એવું બને છે કે, તે માછલી પર સુતરનો કટકો કાંઈ વળગી રહેલો રહી જાય છે, અને તેવી સુતર વળગેલી માછલી તે કાળી તેના વાસણમાં મુકી દે છે, અને તે બાઈ તેને ઉચકી લીધા પછી તે સુતરને જુએ છે. એટલે કાળીના સુતરને અડકાયું એમ કહી તે બાઇ માથા બોળ નાંહે છે, અને પોતાને શુદ્ધ થઈ ગયે છે. આ ફાલ નહિ તો બીજું શું ! તેમજ વળી બીજું—એક આશ્ચર્ય સદરહુ માંસાહારી બાઇ અને તે વળી બ્રાહ્મણ કહેવરાવનારા સાક્ષાત (અક્ષરાક્ષસ જેવા) સ્નાન ધ્યાન કરનારા ધોએલાં વસ્ત્રવાળી બાઇ અને તેનો ધણી, મુસલમાન અને ક્રીસ્તીયના હાથના મીઠામાં આવેલાં બાળા વગેરે પદાર્થનાં આશ્ચર્યા અને કાચરીઓ લેવામાં અને સ્પર્શ કરવામાં દોષ માને છે. પરંતુ તેજ મુસલમાન અને ક્રીસ્તીયનાં હાથથી મીઠામાં આવેલી માછલી કે માંસને શુદ્ધ પવિત્ર અને નિર્દોષ માનીને તેને પછી ખુશીથી સ્પર્શ કરે છે એટલુંજ નહિ,

પણ તેને સીજવીને પેઢમાં ધાલે છે. એ કેવી પવિત્રતાના સંબંધમાં અકલ્પની ખુબી !

જનાવરોને હાર મારવા માટે જે નિર્દયતા લાગે છે, તે આજુવા માટે અભ્યાસ રાખવો પડે છે. જળતાંજ કોઈ એક મનુષ્યને કહ્યું કે અમુક એક જનાવરના મળાં પર તીખી છરી મુકીને તેનું મળું કાપ, તો તે તે નિષ્કુર કર્મ કરવાનો નહિ પણ નાનપણથી જેની મનોવૃત્તિને જનાવરોનાં મળાં કાપવાનો અભ્યાસ પડ્યો હશે તેનેજ હાથેથી તે નિષ્કુર કર્મ થશે અને તે પણ દ્રવ્ય લોભેજ. કસાઇખાનામાં જે ખાટકી હોય છે તે મુસલમાનજ હોય છે, અને તેમને નાનપણથીજ જનાવરોને મારવાની કુરતાનો સંસ્કાર થયેલો હોય છે. તેથી હિંદુ લોકો જે માંસાહારી હોય તે મુસલમાનને હાથેજ તે નિંદ્ય કર્મ કરાવે છે અને એમાં જરા પણ અચકાતા નથી. તાત્પર્ય—મનુષ્યના સ્વાભાવિક દયાધર્મ વિરૂદ્ધ જનાવરને મારી ખાવા માટે અભ્યાસથી નિર્દયતા આજુવી પડે છે, એ ખુલ્લું સત્ય છે. તે માટે મનુષ્યોએ હિંસા કર્મ કરવું સૃષ્ટિ નિયમ વિરૂદ્ધ છે. માંસ પ્રાપ્ત કરવા માટે જનાવરોને કોઇ પણ પ્રકારે ઓછું વર્તુ દુઃખ દેવાની જરૂર પડે છે. તે માટે એવું દુઃખ આપવાથી પ્રાપ્ત થનાર માંસ, તે મનુષ્યોનું અજ નથી. કસાઇખાનામાં દરરોજ અધાર કર્મ દુષ્ટ જન આવે છે, તેના તરફ દયાળુ અંતઃકરણના સાર્વજનિક દિત્ત કર્તા લોક પોતાનું મન કેમ વાળતા નથી? તેમણે છુપાઇને જા માટે ખેસવું! નિરપદવી અનાથ પશુ પર આવું દુઃખ કરવું એ અત્યક્ષ માંસાહારનું ફળ કહેવાય. વાડાના મેદાનમાંથી કસાઇખાનામાં લઇ જતાં રસ્તાની અંદર આ કલભાએ જનાવરની દયાપ્રત્યક્ષ

ભેદક જે બરાડા અને દુઃખ બધા આર્તવ સ્વર તે કાન વડે સાંભળેા; બધે અને દુઃખથી હાવરા બાવરા થઇ ગમેલા તેમના ડોળા તરફ જુઓ; તેની દેહાંત સમયની આખરની ખેંચતાણને પણ જુઓ; અને વધસ્થાન પર ખેંચી લઇ જતાં ગબગાયલાં પરુઓનું ભયંકર કાકલૂત વાણીનું બરાડવું સાંભળેા; અને પછી કહો કે જનાવરોનું શિરચ્છેદ કરવું, એથી સહુદયતાનો, ધર્મનો અને ન્યાયી સત્ય મનોવૃત્તિનો ભંગ થાય છે કે નહિ?

માંસ ભક્ષક જનાવરના સ્વાભાવિક આહાર વિરુદ્ધ મનુષ્યનો આહાર છે. તે મનુષ્યના દાંતના ગાંધા પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે. માંસ ભક્ષક જનાવરના દાંત તીક્ષ્ણ અણીદાર હોઇને તેમાંના કેટલાક તો ઘણા મોટા આકારના બળવાન હોય છે તે વડે અને પંજની મદદથી તેમને આવશ્યક માંસ ફાડીને ટુકડા કરતાં આવડે છે હવે મનુષ્યને આવા પ્રકારનું ઈન્દ્રિય સાધન હોતું જણાતું નથી. મનુષ્યને તીક્ષ્ણ નખનો પંજો નથી સિવાય તેના દાંત માંસ ભક્ષણ કરનાર જનાવરના દાંતથી ઘણા ભિન્ન હોય છે. જે દાંતને કેનાઇન એટલે રાક્ષસી કહે છે. તે તેની પાસેના હાડના દાંત કરતાં ઘણા ભિન્ન નથીજ અને એ દાંત એવા પ્રકારના અને આકૃતિના કરેલા છે કે તેણે કરીને હમેશના ઉપયોગના વનસ્પતિના પદાર્થ ફોડીને તેને કોઠામાં પાચન કરવા લાયક થાય તેમ ચાવીને ખાતાં આવડે.

એટલે સુધી ઇશ્વરે મનુષ્યને જ્ઞાન, દયાદિ વિચાર શક્તિ આપેલી છે તે ઉપરથી હિંસા કર્મના નિંદ અને અયોગ્યપણા બદલ વિચાર થયો. પણ કોઇ “હિંસા કર્મ” વેદશાસ્ત્ર વિહિત

છે." એવું માનીને કુળધર્મ અને યજ્ઞને નિમિત્તે ખોટું ખોલી માંસની લાલચથી પશુઓને મારી નરકે ન જાય તેટલા માટે વેદાદિ પ્રાચીન ગ્રંથમાંના કંઈક વચનો અહીં સાધા છે.

અહિંસા સત્યાસ્તેય બ્રહ્મચર્યા પરિગ્રહાયમાઃ (યોગસુત્ર ૩૦)
અર્થ—સદા સર્વદા હિંસા કે માંસ ભક્ષણ ન કરવું. સત્ય બોલવું. ચોરી ન કરવી. મનમાં દુષ્ટ વૃત્તિ ન ધરવી. શરીર સ્વચ્છ રાખવું. અને સર્વ ઇન્દ્રિયોને ન્યાયથી ધાકમાં રાખવી. એ મર્વ સદ્ધર્મના લક્ષણ બાળવા. અને એજ સદ્ધર્મ મનુષ્યોને યોગ્ય છે.

દુષ્ટં હિંસાયામ તસ્ય સમત્રિવ્યાહરતો દોષઃ (વૈશેષિક સુત્ર ૭-૮) અર્થ—હિંસા કે માંસ ભક્ષણ કરનારા મનુષ્યો દુષ્ટ બાળવા. અને એવા હિંસક સાથે એક પંક્તિ ભોજન, એક પંક્તિ શયન કે એક પંક્તિ વેદાભ્યયન કરવાથી મહા દોષ ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુસ્મૃતિમાં હિંસા કર્મનો નિષેધ કર્યો છે તે નીચે પ્રમાણે:—
(મનુ) ॥ અદત્તાના સુપાદાનં હિંસાયૈવા વિધાનતઃ । પરદારો સેવાચ શારીર ત્રિવિધં સ્મૃતં ॥ અથ—હે મનુષ્ય. હિંસા કે માંસ ભક્ષણ કરવું, આત્મા શિવાય બીજાની વસ્તુ લેવી, અને પર-બી ભોગવવી, એ ત્રણ શરીરના અધર્મ છે, તે તું કદી આચરતો નહીં. બ્રાહ્મણ તારે ત્રણે સાધારણ લાગુ એવા જે ધર્મ તેમાં નો અહિંસા એ પહેલો ધર્મ છે:—(મનુ, યાજ્ઞવલ્કિ, વ્યાસ)

॥ સર્વેષામેવ માંસાનાં મહાન્દોષસ્તુ ભક્ષણે, નિવર્તને મહત્-પુણ્ય મિત્યાહુસ પ્રજાપતિઃ । રાગાર્તો વ્યર્થિતો વાપિયેમાંસ-નાન્યલોહુષઃ ફલં પ્રાપ્નોત્યચતને નસોધમેઘફલં તથા ॥

અર્થ—કોઈ પણ પ્રાણીનું માંસ ખાવું તે તેમાં દોષજ છે. હિંસા

કે માંસ ભક્ષણ ન કર્યાથી મોટી પુણ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે, એવું સંજ્ઞિ-
કર્તા બ્રહ્મદેવે કહેલું છે. કાષ્ઠ લોભથી, લાલચથી, કે પ્રીતીથી હિંસા
કે માંસ ભક્ષણ કરતો નથી તેને યજ્ઞ ન કરતાં છતાં પણ અશ્વમેધ
ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. એજ પ્રમાણે હિંસા કે માંસ ભક્ષણ કરવું
નહીં, એ વિષે આપણા મન્વાદિ શાસ્ત્રમાં પણ લખેલું છે. તેવું,
વેદોક્ત ધર્મી લોક હો! તમે ઉત્તમ પ્રકારે અવલોકન કરો.

હવે પુરાણો માંહેના એ વચન આપું છું. (ભાગવત)
દ્વિપતઃ પરકાચેષુ સ્વાત્માનં હરિમીશ્વરં, મૃતકે સાનુબન્ધે-
સ્મિન્ બદ્ધાસ્નેહાઃ પતાંત્યઘઃ અહિંસા સત્યમસ્તેષમ કામ
ક્રોધ લોભતા, ભૂત પ્રિયહિંતે હાચધર્મો યંસાર્ય વર્ણકઃ।
અર્થ—“ સર્વ પ્રાણીના અંતર્યામી શ્રીહરી હોવાને લીધે પ્રાણીનો
મારનારો શ્રીહરીનો દ્વેષી બને છે. અને એવા પ્રાણુઘાતકી પુરુષ
સહકૃદ્બળ નરકમાં જીડે છે. મારેજ ચારે વર્ણે હિંસા કર્મ કરવું
નહીં એવો પ્રથમ ધર્મ કહેલો છે” પ્રાચીન કાળમાં બંહીરાજા
યજ્ઞમાં પશુહિંસા કરતો હતો તેને અને ધર્મરાજાને કાષ્ઠ કાળે
નારદે ઉપદેશ કર્યો હતા, તે નીચે પ્રમાણે:—(ભાગવત)

ભોભો પ્રજાપતેરાજન્ પશૂન્પશ્યત્વયાન્વરે સંજ્ઞાપિતાનજીવ
સઘાત્રિધૃણેન સહસ્રશઃ। એતેત્વાં સંપ્રતીક્ષંતે રમરતો વૈશે-
સંતપ, સંપરેતમયઃ કૃદૈ શ્ચિદ્દં દંત્યુત્થિતમન્યવઃ। દ્રવ્ય યજ્ઞ-
ર્થક્ષયમાણું દષ્ટ્વા ભૂતાનિબિજ્યતિ, એષમાકરુણો હન્યા-
દન જ્ઞોહિસુ તૃપ્તુવઃ

અર્થ—હે રાજા તોં કુર બનીને યજ્ઞને નિમિત્તે જે હજારો
પશુનો બળી આર્યો અર્થાત માર્યા, તે તરફ અવલોકન કર; એ

સર્વે પશુ તારા હિંસા કર્મના બદલામાં ક્રોધાયમાન થઇને તેને મુવા પછી પોલાદની શીકયી ટાંચી ટાંચીને મારવા સાર તારી પરલોકમાં વાટ જોઇ રહ્યા છે । હે ધર્મ, હિંસા યજ્ઞ કરનારા મનુષ્યને જોઇને પ્રાણી જે છે, તે થરથર કંપીને બીહે છે; કારણકે એ યાગિક-મૂર્ખ-કુર અને પર પ્રાણુધાત કરી તુષિ પામનારો હોવાથી મારો નિશ્ચય વધ કરશે, એવું પ્રત્યેક પ્રાણીને લાગે છે.

વળી એક શ્લોકનો કેવળ અર્થ અહીં અતાવું છું:—જે પુરુષ પ્રાણી માત્રનો વધ કિંવા તેને અન્ય પ્રકારે પીડા કરતો નથી તે પુરુષ ઇશ્વરને ગમે છે. અરે હો ! હિંસા કરનારાઓ મોક્ષ મેળવવાની જો તમારી ઇચ્છા છે તો પ્રાણીની હિંસા કરવી એ અધર્મ છે. એવું સમજીને યજ્ઞ, યાગાદિમાં પશુ વધ કરવાનું છોડી દો. પ્રાણુ ધાત કરવો, એ ધણુંજ નિંદ્ય કર્મ છે કારણકે હિંસા એ ધર્મને ઇષ્ટ નથી, એટલે પ્રાણી વધ એ અધર્મ છે; ધર્મ નહિજ. માંસ અગ્નિમાં બાલીને બાલ્યાથી ઇષ્ટ ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે, એવું કહેવું એ નાના બચ્ચાના બડબડાટ જેવું છે. યજ્ઞમાં મારેલા પશુને જો સ્વર્ગ મળે છે. તો પછી યજ્ઞ કર્તા યજ્ઞમાને પોતાના બાપને પણ સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ થવા માટે તેને યજ્ઞમાં મારવાનું કાંઈ કહેશે? પણ એ તદ્દન સત્ય નથી કેવળ બમણા છે.

શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું છે:—હિંસા કે માંસ લક્ષણ ન કરવું. સત્ય બોલવું, પ્રાણી માત્ર પર દયા અને ક્ષમા રાખવી, એ દૈવી સંપત્તિનાં લક્ષણ હોય છે, અને એવા લક્ષણવાળાં મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ તેથી વિરૂદ્ધ લક્ષણવાળાં એટલે હિંસા વગેરે નીચ કર્મ કરનારાને નરક પ્રાપ્ત થાય છે. માંસ એ વાધાદિ તામસ કુર પ્રાણીનું લક્ષ છે; મનુષ્યનું નથી.

માંસ બક્ષક ઔષ્ધ ન હશે તો પ્રાણી મારનારો પણ કોઈ થનાર નથી. કેમકે માંસ ખાનારા લોકોને માટે ધાતકી મનુષ્યો પ્રાણીઓનો ધાત કરે છે; તે માટે માંસ કોષ્ટએ ખાવુંજ નહીં, એટલે પછી હિંસા કર્મ આપો આપ છુટશે.

માંસ બક્ષક લોકોને માટેજ હરણાદિ નિરપદ્રવ પ્રાણીની હિંસા થાય છે અને તેથીજ માંસ બક્ષકોનું આયુષ્ય ખરેખર ક્ષીણ થતું જાય છે. માટે જે પુરુષને ઐશ્વર્ય ભોગવવાની ઇચ્છા હોય તેણે માંસ ન ખાવું. હે ધર્મી! માંસ બક્ષણમાં મહા દોષ છે એ મેં પૂર્વે મારકંડેય ર્ષીના મુખેથી સાંભળેલું છે. પ્રાણુ ધાતકીઓને જેવો દોષ લાગે છે, તેવોજ જીવીત આશાયુક્ત એવાં મારેલાં કે મુએલાં પ્રાણીનું માંસ ખાનારાને પણ દોષ લાગે છે. વેચાતું લેનારને ધનને યોગે, ખાનારાને ઉપભોગને યોગે, અને ધાતકીને વધને યોગે, એવી ત્રણ પ્રકારે હિંસા થાય છે.

હે ધર્મી! દેવશાળીનું ભાત એજ શુદ્ધ હવનાઈ પણ છે. તેના ચોખા કરીને તે ચોખાના લોટ કે ભાતથી હોમ યજ્ઞ કરવો, એવું અનાદિ જ્ઞાતાં પરંપરાથી ચાલી આવેલી જે સંહિતા એટલે વેદ શ્રુતિ, તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે; અને તેટલા માટેજ પુણ્ય લોક પ્રતે જવાની ઇચ્છા કરનારા લોક તે શુદ્ધ પશુના એટલે દેવશાળીના ભાતના હોમથી તે યજ્ઞ કરતા થયા.

યજ્ઞદિકને અર્થે જે જીવની હિંસા કરવી તે યોગ્ય નથી. કેમકે હિંસાનું જે પરિણામ, તે પુણ્ય હોયજ નહીં; એટલે તે પાપ હોય છે. એવો નિયમ છે. જે શાસ્ત્રમાં પણ હોમવાતું કહ્યું છે, તે શાસ્ત્રજ ન કહેવાય પણ કુશાસ્ત્ર છે. અને તેની રચના કરનારા પણ

મનુષ્ય તો ન કહેવાય, કેમકે જે પાપને પુણ્ય માને, તેના કરતાં ખીન્ને પાપી કોણ! યજ્ઞમાં હોમાયલો જીવ જે સ્વર્ગમાં જતો હોય તો યજ્ઞ કરનારા તથા કરાવનારા પોતે હોમાઇને કેમ સ્વર્ગે જતા નથી? પોતે એમ કરતા નથી તેથીજ જણાય છે કે એ કસ્પિત વચન છે. યાજ્ઞિક લોકો હોમાદિને અર્થે જીવધાત કરી તેનો અભિ-દાન દીધાથી પોતાને ભક્ત સમજે છે, પણ એવું ભક્તત્વ લક્ષણ હોયજ નહિં. ભક્તત્વું અંતઃકરણ દૈવી હોય છે, તેમાં મલીન વા-સના ઉત્પન્ન થાયજ નહીં. જે મલીન વાસનાવાળાને ભક્ત કહીએ તો પછી અભક્ત કોને કહીશું? માટે એવું હિંસારૂપ કૃત્ય કરનારને ભક્ત માનવો નહીં; પણ અભક્ત માનવો. અને તે નિશ્ચયે નરક-ગામી છે, એમાં રજ માત્ર પણ સંશય આણવો નહીં. (રતનાકર)

એ પ્રમાણે અનેક મહાતાની સાધુ સંતોએ હિંસા કર્મની અયોગ્યતા વિષે નિરૂપણ કરેલું છે, તે સર્વેના મતો આ જગોએ લેતાં લેખ વિસ્તાર થાય, માટે લાંબુ ન કરતાં માત્ર સારરૂપી થોડા વચન લીધાં છે.

હવે ધર્મી આર્ય લોકો પ્રમાણે ખ્રિસ્તી, યાહુદી, પારસી, અને મુસલમાન લોકોની અહિંસકતા સંબંધી થયેલી સ્થિતિ અને તેના વિચારમાંથી થોડું આ જગોએ લઇએ. (બાઇબલમાંથી)
 “He shall have judgement without mercy that hath showed no mercy.” એટલે “પ્રાણીને ઠાર મારનાર કુર નિર્દય મનુષ્યને કુર ભયંકર શિક્ષા ભોગવવી પડશે.” તે માટે પ્રાણી માત્ર વિષે દયાવાન હોવું.

“Blessed are the merciful for they shall obtain

mercy.” અર્થ:—પ્રાણી માત્ર પર સદય અંતઃકરણ રાખનારાને ધન્ય છે; અને તેના પરજ ઇશ્વર દયા રાખે છે.”

“His majesty has a great disinclination for flesh; and he frequently says, Providence has prepared a variety of food for man but through gluttony he destroys living creatures, and makes his body a tomb for beasts.” A. અર્થ:—અકબર બાદશાહને માંસ ભક્ષણનો ધણોજ કંટાળો હતો, અને વારંવાર કહેતા કે ઇશ્વરે મનુષ્ય માટે ધાન્ય, બાજીપાકો, અને ફળફળાદિ એવો અનેક પ્રકારનો ખોરાક નિર્માણ કરેલો છે, તે છતાં પણ મનુષ્ય અગ્નિ-નતાથી અને ખાદ્યરાપણાથી જીવંત પશુ પક્ષ્યાદિ પ્રાણીનો નાશ કરે છે, અને પોતાના શરીરને પ્રાણીઓનું કબરસ્થાન બનાવે છે. (આમને અકબરી). પૂર્વે રોમન લોકમાં અહિંસક છતાં મોટા ચૂર હુશીઆર અને બુદ્ધિમાન એવા પુષ્કળ પુરુષ થઇ ગયા, તેમાં જે પાયથાગોરસ અને પ્લુટાર્ક નામે મોટા તત્વજ્ઞાની થયા તેમના મૂંઢ લોકો પ્રત્યે એવો ઉપદેશ છે કે:—

અરે ? હે નાશવંત મનુષ્ય, તું પોતાના ખાણા સાથે કાષ્ઠપણ પ્રાણીનો વધ કરતો નહિં. કારણ કે ઇશ્વરે તારે માટે ધાન્ય અને ફળ ઉત્પન્ન કરેલાં છે; તે પોતાના બારથી આડની ડાળીઓને તારી તરફ નમાવે છે; કે જેણે કરીને તું ગંભીરતાથી તેનો સ્વાદ લેઇશ. ક્રાક્ષાવેલ પર ભરેલી લુભો; અને મધુર મધુર શાકબાજીઓ, જેમાંની કેટલીક અગ્નિયોગે કરીને નરમ અને સ્વાદિષ્ટ થાય છે; તે સર્વે તારા ખેદ સાથે કરેલાં છે; તે સિવાય દુધ અને ચર્મસ્પતિ જન્ય

મધ તેને! પણ કાંઈ તુટે રાખ્યો નથી; તેમજ પૃથ્વીમાંથી તારે માટે મિષ્ટ ભોજ્ય પદાર્થ યુક્તજન હિતપત્ર થાય છે. તે કાંઈ પણ પ્રાણીને કાપ્યા અથવા લોહી કાઢ્યા શિવાય સર્વેને મળે છે એવું જતાં તું પશુઆદિકને શા માટે કાપે છે? આપણને માતૃશ્રી જેવી આ પૃથ્વી આપણું પાલણું કરીને ઉત્તમ પદાર્થ પુરા પાડે છે તે ઉપર સંતુષ્ટ રહેવું.

આરોગ્ય શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે વનસ્પતિ ખોરાક ઉત્તમ છે તેની ખાતરી માટે જાણવું જોઈએ કે, કસાઈખાનામાં જે જનવરો ખોરાક નિમિત્તે કપાય છે, તેમાંના આસરે અરધો અરધ ભાગ ક્ષય, નાસુર, ફેફસાંનાં દરદો, ખુજલી, ખસ, વિગેરે અનેક દરદોને આશ્રિત થયેલાં હોય છે. કસાઈઓને કતલ કરવા માટે ચોખ્ખાં જનવરો મળી શકેજ નહીં, વળી જો કાંઈ સારાં જનવરો વધ કરીને તેનું નિરોગી માંસ મેળવવામાં આવે તો પણ તેનું માંસ ખીજા રોગીષ્ટ જનવરોનાં માંસ સાથે બજારમાં વેચતી વખતે સેળ સેળ વધ જતું હોવાથી તે માંસ પણ રોગીષ્ટ માંસના ચેપી જંતુઓથી દુષીત થાય છે. અને એ રીતે માંસ ખાનારાઓ, ઉપર લખેલા દરદોમાં પડી જાય છે. ધણું કરીને કસાઈખાનામાં રોગીષ્ટ જનવરોને તરત માંસ વેચવાની લાલચે મારી નાખવામાં આવે છે, અને તે માણસોનેજ ખાવા માટે કામ આવે છે, માટે શરીરની તંદુરસ્તી સાચવવા માટે આરોગ્ય શાસ્ત્રની નજરે માંસાહાર એક પ્રતિજ્ઞા અપહિત તથા રોગીષ્ટ ખોરાક છે, તેમાં લેશ માત્ર પણ સંશય રાખ્યા જેવું નથી. ટુંકામાં એ માટેજ વનસ્પતીનો ખોરાક આરોગ્યતા રાખવા માટે ઉત્તમ ખોરાક છે. માણસના શરીરની

સ્થના જોતાં તેના દાંત ફળાહારી પ્રાણીઓના દાંતની આકૃતિ તથા નમુનાને ધણાજ નિકટ રીતે મળતા છે અને તે સત્ય છે. x x x એક કાચા મુઠ્ઠામાંથી માંસના લોચા તથા હડીઓને કાપીને તેનો આખો ફાળીઓ ઉતારી જવાને માટે તેને ઘાઠ મદદ કરી શકતી નથી. નરમ ખોરાક ચાવવા માટે જેમ વાંદરાઓને ગોળાકારના ચોરસ સપાટીવાળા ચાર અથવા ઓછા દાંત હોય છે, તેવા દાંત મનુષ્યોને હોય છે, અને વાંદરાની માફક સહેલાઈથી ચાવી શકાય તેવાં ગોટલાવાળાં તેમજ સાદાં ફળફળાદિ તથા કંદ-મુળ ઉપર મનુષ્યો શરૂઆતમાં પોતાનો ગુળરો ચલાવતા હતા તેમાં કાંઈ પણ શંકા લાગવા જેવું નથી.

ઘણા અગ્રેજ દાંતરોના અભિપ્રાયનો સાર લઈ શાકાં નિચે લખ્યાં છે.

મનુષ્ય માત્રે હિંસા કરવી નહિ તેમજ માંસ બહુ કરવું નહિ, તેને માટે સંક્ષિપ્ત કારણો વિદ્વાન ઇંગ્રેજોએ આપેલાં છે તેનો આ અર્થ છે.

૧. વનસ્પતિ આહારી, માંસ બહુ કરનારા કરતાં નિરાગી હોય છે. તેથી મંદવાડ વિના ઘડપણ બોગવે છે. માંસ બહુકામાં રોગી ધણાજ હોય છે, તે નજરેથી દેખાય છે અને સત્ય છે.

૨. જેણે ઉત્તમ જ્ઞાન માર્ગ અને સુવિચાર લોકો આગળ મુક્યા તે પ્રહરથી કેવળ વનસ્પતિ આહારી હતા; તેમાંનાજ પેથો-ચોરસ, પ્લેટો, પ્લુટાર્ક વિગેરે થઈ ગયા છે.

૩. વનસ્પતિ આહારી, જનાવરની માફક મનુષ્યને પરસેવો આવે છે, પણ માંસાહારીને તેમ આવતો નથી. મનુષ્ય એ વનસ્પતિ

આહારી પ્રાણી પ્રમાણે હોદ્દાથી ધુરંડો ભરીને પાણી પીએ છે, પણ માંસ ભક્ષક પ્રાણી જીભથી આટી આટીને પાણી પીએ છે.

૪. માંસની અંદર સેંકડે ૪૬ ભાગ સંગીન પૌષ્ટિક તત્વ અને ૬૪ ભાગ પ્રવાહી પાણી હોય છે, પણ અનાજ અને વનસ્પતિની અંદર ૯૦ ભાગ સંગીન પૌષ્ટિક તત્વ અને ૧૦ ભાગ પ્રવાહી પાણી હોય છે.

૫. વનસ્પતિનો ખોરાક માંસ કરતાં જડે હિસ્સે સસ્તો છે તેથી તે હલકા કરજનના પદાર્થની ભારે કિંમત આપી લેવો અયોગ્ય છે.

૬. વનસ્પતિ આહારથી મનુષ્યની શરીર પ્રકૃતિ નિરાગી રહીને તેની નૈતિક સ્થિતિ સુધરે છે. સિવાય બુદ્ધિ અને જ્ઞાન શક્તિ પણ સુદૃઢ થાય છે.

૭. આશ્વિનમાં માંસ ભક્ષણ કરવું એ ધાર્મિક નિશ્ચિત માનેલ છે. અંજીર, શાક વગેરે વનસ્પતિ ખાનારા લોક જ્યાં વાસ કરે છે તે જુમાં પવિત્ર છે.

૮. પાણીમાં માછલાં હોવાથી જળ એષખ્ય મળે છે.

૯. વનસ્પતિ આહારથી ઉદારતા અને દયા હિતવન્ન થાય છે. માનવ પ્રાણીતા કુટુંબની ઉન્નતિને ઉત્તેજન મળે છે અને બધા તથા નિર્દયતાનો વિનાશ થાય છે.

પ્રખ્યાત એથરીજન નામે એક પાદરી જે કાશીમાં ઘણાં વર્ષ સગી અહિંસક રહેતો હતો, તે પોતાની અને પોતાના ખીજા સા-
ધઓની સ્થિતિ વિશે લખે છે—

હિંદુધર્મના પનારસ (કાશી) શહેરમાં હું આઠ વર્ષ વર્ષ રહ્યો હતો, ત્યાં ઇસ્લામના પ્રમુખ પાદરી મંડળ હતાં, તેમાં રમતી વચ્ચે

પાદરી હતા. તેમાંના એકની પણ શરીર પ્રકૃતિ મારાથી વધારે સારી ન હતી, તેમાંના બીજાંકની શરીર પ્રકૃતિ અગત્યવાળી અમુક મુદત પાછા ઈંગ્લેન્ડ જવાની અને હવા બદલવાને હિમાલય પર જવાની જરૂર પડી હતી. પણ હું તો તેમ ન કરતાં ત્યાંજ રહ્યો હતો, અને એ રીતે તેજ પ્રાંતના મેદાનમાં હું લાગલાગઠ ૧૫ વર્ષ વગર હવા ફેર રહેવાને સમર્થ હતો અને પછી બ્યારે હું વિલાયત ગયો ત્યારે કાંઈ શરીર સુધારણા માટે નહિ, પણ ખીજા કારણને લીધે ગયો હતો. અને આવી રીતે જે હું તંદુરસ્ત રહ્યો હતો, તે માત્ર મારા વનસ્પતિ આહારના બળથીજ રહ્યો હતો x x x x સંસાર ભોગવનારા ઉમેદવાર તરણુ સ્ત્રીપુરુષોને ધર સંસારના સંબંધમાં "દાર અને માંસનું સેવન ન કરવું" એ સિવાય ખીજા ઉત્તમ ઉપદેશ આપવા જેવો નથી.

માઝાગારકરના રહેનારા કોઇકજ માંસાહાર કરે છે; માત્ર આઠ વર્ષમાં બ્યાવી માંસાહારની નવી રીત ઉત્પન્ન થઇ છે; તે અગાઉ બ્રિટિશનની આંદર તેઓ માત્ર સીજવીને વાપરતાં હતા. એવી વનસ્પતિ આહારનાં મહત્વની મારી નાની સરખી આ સાક્ષી છે. મારી એવી ઈચ્છા છે કે મારા માનવ બંધુ જનોએ આ નકામો દુઃખદ અને પક્ષપાત એક કારે મુકીને થોડો વખત પણ માંસ પર ની લોહીલેતા દબાવીને સ્વર્ગ સુખાનંદ લોકનો અને જન્મતાની પ્રથમની રહેનારી પ્રજાનો "ફક્ત વનસ્પતિ આહાર પર ઉપજીવિકા કરવાનો જે પરિપાક" તે જારી રાખવો. હમણા સુધરેલા સંસારની સર્વ ઉદાસેની માંસાહારની જે રીતી છે, તે ફક્ત અર્વાચિન નિર્દોષ, જન્મથી એવી પણ પ્રવૃત્તિની છે. મારી અગાઉની આદત છુટી, અને મનસ્વી પણ આદિક પ્રાણી સાથે નિર્દોષ, મિત્ર ભાવે રહેવાનો જે

મારું મુળ કર્મ, તે કર્મ તરફ હમણાં હું અત્યંત જલદીથી વળું છું. સર્વ માંસાહારી પ્રાણીઓમાં માંસાહારી મનુષ્ય એ પરમેશ્વરનું સર્વોત્તમ શ્રેષ્ઠ કાર્ય કેમ ગણાય ? જ્યારે સૌથી ઉત્તમ મહા પદાર્થ મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થયો છે તો વળી પાછા પશુ યોનિમાં પડવાની નેષ્ટ યોજના શામાટે કરેલી ?

શંકા સમાધાન.

ઉપરોક્ત જણાવીને શાસ્ત્ર અને દુર્ગતિઆના ચાલુ ધર્મ અને મતને આધારે કાંઈએ હિંસા કે માંસ લક્ષણ કરવું નહીં એવું સિદ્ધ કર્યું, તો પણ ધણા જીવસ્વાદી અને દેવ ભોળા એવા પ્રકારના લોકો મનમાં બળતા સંશય દાવીને નિશાચરી અધાર કૃત્ય કરે છે. અને ગ્રિયારા પશુઆદિક પ્રાણીને મારીને પોતાના રસોડાને સ્મશાન ભૂમિ અને પેટને કબરસ્થાન કરીને નરકે જવાના અખંડ સાધન સાધ્યા જાય છે, ત્યારે એવા માણસોની ગાંડી ઘેલી શંકાઓનું નિવારણ કરીને તેમને સુપંથ દેખાડવો, એ આપણો ધર્મ છે.

પ્રશ્ન—પાણીમાં સૂક્ષ્મ પ્રાણી હોય છે, તે પાણી પીવાથી સર્વના પેટમાં જઈને હિંસા અને માંસ લક્ષણનો દોષ લેડાય છે, એ જોતાં કાંઈએ પાણી પણ પીવું નહીં એમ થાય ?

ઉત્તર—હમેશ આલતા કુવા, નદી કે તળાવના શુદ્ધ પાણીમાં જીવ હોતાજ નથી. અને તેજ પાણી મનુષ્યોએ પીવું જોઈએ. કદાચ એખખું પાણી ક્યાંય ન મળતું હોય તો તે પાણી તપાવી, ગાળીને એખખું કરી પીવું જોઈએ. સૂક્ષ્મદર્શક મંડળીના અખખ જોમણે પાણીની પરિક્ષા લઈ સિદ્ધાંત કરી મુક્યો છે, કે શુદ્ધ

જળમાં જીવ મુદ્દલ હોતાજ નથી, અને તેવું શુદ્ધ જળ પીવાથી લોક નિરોગી રહે છે. વળી મનુષ્ય જે પાણી પીએ છે, તે માંસ જાણીને તેનો સ્વાદ લેવા પીતો નથી, પણ પાણી માનીને તૃપ્ત મટાડવા પીએ છે. પાણીથી માંસની માફક મુખ મટતી નથી. હવે સર્વત્ર પાણીમાં જીવજંતુ છે, એવું જો માનીએ તો પણ, પાણી પીવામાં હિંસનો દોષ લાગતો નથી. કેમકે મનુષ્યોએ પાણી પીવું એ ઇશ્વર નિયમીત છે. પાણી પીધાથી સુદૃઢ જીવનું મરવું, અને માંસ ખાવાને માટે લોક ઉપયોગી પ્રાણીનો વધ કરવો, એ, એ વચમાં મોટો અંતર છે. પાણી પીવા પ્રમાણે પશુબાદિકનું માંસ ખાવા સખંધી ફરજિયાત ઇશ્વરી નિયમ નથી, એટલે સર્વ પ્રાણીને પાણીની ગરજ છે. તેવા, માંસની કંઈ ગરજ નથી. પાણી વિના માણસ જીવશે નહીં, પણ માંસ વિના જીવવામાં કંઈ હરકત નથી. ઇશ્વરના કુદરતી નિયમ પ્રમાણે જે કામ કરવામાં આવે છે તેવા કર્મનો દોષ કાઢીને સાગતો નથી, એવો ન્યાય છે, અને ઇશ્વરને તો દોષ ધટતોજ નથી.

પ્રશ્ન—(એક ડાક્ટર પ્રશ્ન કરે છે.) અરે! તમે ગાય કે બેંસનું દુધ પીઓ છો, તે પણ લોહીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું છે. તો પછી તે કેમ પીઓ છો?

ઉત્તર—વાહરે વૈદરાજ! જુઓ તમે તમારી માતૃશ્રીનું દુધ પીધું કે નહીં, તે પણ લોહી જેવું થયું. ગાય બેંસનું દુધ પણ તેવુંજ જાણે, વળી સર્વ પ્રાણીઓમાંથી દુધ નીપજતું નથી સ્ત્રી જાતીને પણ બચું જન્મ લે છે ત્યારે પણ નિયમિતકાળેજ દુધ થાય છે. બીજું રક્ત, માંસાદિ પ્રાણીઓને નાશ કરવાથી મળે છે, પરંતુ દુધ

તો પ્રાણીને દુઃખ આપ્યા શિવાય આવંદથી પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેમાંથી દહીં, માંખણ, ખાંસુદી, પેડા વગેરે નાના પ્રકારના અમૃત જેવા પદાર્થ ઉત્પન્ન પક્ષે કલેશ થયા વીના પ્રાપ્ત થાય છે અને પ્રાણીનો નાશ થતો નથી, પણ તેનો સહઉપયોગ જીવંતી લગી થાય છે. દુધ એ હાથરે પ્રાણીઓના જીવન અર્થે નિર્માણ કરેલું છે. તેની સાથે રક્ત, માંસ, હાડકાનો કાંઈ પણ સંબંધ નથી. દુધ પ્રાણીના શરીરથી ઉત્પન્ન થાય છે તો તે મનુષ્યોએ પીવું તે દોષ મનુષ્યને નથી.

પ્રશ્ન—પ્રાણ અમર છે તો પછી દેહને વધ કરવામાં શી ચીંતા છે ?

ઉત્તર—ઠીક! એવા જીલસ્વાદી સો પચાસ તમારો જેવા હોત તો મનુષ્યોનો પ્રાણ પણ અમર છે એમ કહીને તેમને મારી ખાવાનો ચાલ પાડ્યો હોત, પણ મનુષ્યને હિંસા કરવાથીજ પશુ-પક્ષીમાં જન્મ લેવો પડે છે.

પ્રશ્ન—જીવ મારવામાં દોષ છે ત્યારે વનસ્પતિ કેમ કાપો છો તેમાં પણ જીવ છે; અને વધે છે.

ઉત્તર—અરે ઘેલા ! મનુષ્ય પણ વનસ્પતિ પ્રમાણે જીવે છે અને વધે છે; માટે મનુષ્યને પણ મારી ખાવું કેમ ? જે કારણ ઉપરથી મનુષ્યને મારવું નહીં, તેજ કારણથી પશુઆદિકને મારવું નહીં. વનસ્પતિ જડ છે, એટલે તેના શરીરનું સુખ દુઃખ આપણે જાણી શકતા નથી. વનસ્પતિ માત્ર મનુષ્યોનો તેમજ કેટલાંક પશુઓનો પણ ખોરાક છે, અર્થાત્ માંસ મનુષ્યોનો ખોરાક નથી, એ આધારે વનસ્પતિની સરખામણી માંસ સાથે કરવી તે દુર અને વિચાર સુન્ય આસુરી માયાના મનુષ્ય શિવાય કોઈ કરી શકે નહીં.

પ્રશ્ન—મનુષ્યોએ હિંસા કરવી નહીં એ ખરું, પણ એમ કરવાથી પશુઆદિકની વૃદ્ધિ થઇ જતાં, જગા નહીં રહે, તેથી માંસ ખાવાથી એ અડચણ દુર થયેલી છે.

ઉત્તર—જો એમ કહીએ તો કુતરાં, પિલાડાં, કાગડા એવા પ્રાણીને કોઇ ખાતું નથી તેથી, તેમની વૃદ્ધિથી મનુષ્યને કાંઇ પ્રતિબંધ થાય છે કે? તેમજ મનુષ્યને કોઇ મારી ખાતું નથી. માટે તેમની બીડથી લોકોને રહેવાને જગા પુરતી નથી શું? અને જો તેમ નથી થયું તો ગાય, બકરાં, માછલાં એવાં ઉપયોગી પ્રાણીઓને ન મારવાથી, શું જગ્યાનો તોટો આવશે? નહિજ, તેમાંથી તો હિલટો દુધ, ઘી, ઉન વગેરેનો નફો થનાર છે.

પ્રશ્ન—મોટા મચ્છ નાનાં માછલાંને મળી જાય છે. વાઘાદિ બળવાન પ્રાણી બીજા નિર્બળ પ્રાણીઓને ઠાડી ખાય છે; અને ગીધ, બાજ આદિ પક્ષીઓ પણ તેમ કરે છે, તો તે પ્રમાણે મનુષ્ય સર્વમાં શ્રેષ્ઠ તેમણે બીજા પશુઆદિકને ખાતા, તેમાં શી અડચણ?

ઉત્તર—લાઇ અડચણ શાની? ગણે તેને તો ધણી અડચણ લાગશે. કેમકે મનુષ્યમાં જ્ઞાન, દયા, ન્યાય, મન, વિચાર સર્વે ગુણ છે, અને તેમાં મા, ખેન, અને પોતાની બાવડી વચ્ચે ભેદ ગણે છે, અને દુનીયામાં મોટું દુઃખ લગ્ન છે, તેથી મોટી અડચણ. તેમ છતાં કોઇ લગ્ન છોડીને ભેદ શુદ્ધી વર્તવા લાગે તો પછી મનુષ્ય અને પ્રશુમાં ફેર શો?

પ્રશ્ન—સૃષ્ટિના આરંભ વખતે ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવાને ખેતીવાડીને સરંજામ ન હોવાને લીધે મનુષ્યની પહેલી સ્થિતિ શિકાર કરીને માંસ ખાઇ નિર્વાહ કરવો એવી હતી. તેનું કેમ?

ઉત્તર—અચરજ થાય છે કે શિકારના હથિયારો પ્રારંભે મનુષ્યને મળી આવ્યા એમ કહીએ, ત્યારે ખેતીવાડીના કાં નહીં? ખેતીના ઝાઝર કરતાં તો શિકારના હથિયારને વધારે કારીગરીની જરૂર છે. તે ઉપરથી તો એમ સિદ્ધ થાય છે કે પ્રારંભે મનુષ્ય પાસે એવા હથિયાર નહોતાં તો પછી શિકાર કરવાનું કાવે તેમ નહોતું અને મનુષ્યના શરીરની રચના જોતાં તે શસ્ત્રધાતુ રહિત છે. તાત્પર્ય—શસ્ત્રધાતુ રહિત હોવાથી શિકાર કરી માંસ ખાવા જેવી મનુષ્યની સ્થિતિ ન હોવાથી તેને માટે ઇશ્વરે કેળાં, આંખા, ફણસ, જામફળ, બટાટા, સૂરણ, કંદ, દ્રાક્ષ શેરડી વીગેરે ફળપ્રુદા ઉત્પન્ન કર્યા હતાં અને તે ખાવાને દાંત પણ આપ્યા હતા, હાલમાં પણ તેજ સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—મનુષ્યે માંસ ખાવું નહીં, તો હાલ જે ખાય છે, તેઓને તે પચી જઇને તે જીવે છે કેમ?

ઉત્તર—અરે બાપ! આ જઠરાગ્નિનો એવો કાંઇ વિચિત્ર ઝપાટો છે કે તેમાં માટી પડે તો, તે પણ પચે છે. માટે શું માટી બદલજી કરવી? શસ્ત્રમાં કાપવાની શક્તિ છે, માટે તે શસ્ત્રથી માણસના ગળાં કાપવાં કે શું? વળી અગ્નીમાં સર્વ યીજ બાળવાનો સ્વભાવ છે. તો તેમાં જીવતા મનુષ્યને બાળીને ખાતરી કરવાની કાંઇ જરૂર હોતી નથી. માટે એમાં આશ્ચર્ય જેવું શું છે. જુઓ કે આપણે જે પદાર્થ ખાવાની ટેવ રાખીએ તેની પાચન શક્તિ કોઠામાં ઉત્પન્ન થાય છે. પાવ તોલો અરીજી કોષ સાધારણ માણસ ખાય તો મોતવશ થાય, પરંતુ તેજ અરીજી મારવાડ યજમાં એકાદો આદમી ૫-૧૦ તોલા લગી ખાઇને જીવે છે, માટે તે

પાયન શક્તિ ખીજાને અંગે આવશે કે ? એવી રીતે એકાદ માણસે માંસ ખાવાની ટેવ પાડી અથવા કાંઈ વેદ પ્રયોગ કરી જોયું તેથી તે સિદ્ધાંત દુનિયા ઉપર લાગુ પાડવા કાંઈ કારણ નથીજ.

પ્રશ્ન—ઈંગ્લંડ લાપલેન્ડ એવા થંડા દેશમાં ધાન ઉત્પત્તિ ન હોવાને લીધે માંસ ખાય તો ચાલે, નહીં તો શું ખાય ?

ઉત્તર—એવા થંડા પ્રદેશમાં અજ્ઞાન અને વિચાર શુન્ય એવા ગાય-ઘોડા-વાંદરા, મેંદા આદિ પશુઓ શુધ્ધ માંસ ખાધા વિના રહે છે, તો પછી જાની અને વિચારસીલ માનવ પોતાના બુદ્ધીબળે માંસાહાર વિના રહી શકે તેમાં શું આશ્ચર્ય ? ઇંગ્લંડમાં “વેન્ટેરીઅન સેક્ટ” તથા “(પાયબલ) ક્રિશ્ચિયન” એવા મોટા મોટા વેપારી, અમલદાર વર્ગ અને ધર્માબ્યક્ષ તથા ખેડુત લોકના મોટા મંડળો છે તે માંસાહાર મુદ્દલ કરતા નથી તે પ્રસિદ્ધ છે. ત્યાં જુદા જુદા દેશની અનુકૂળતા પ્રમાણે કંદમુળ અને વનસ્પતિ, દયાળુ પરમેશ્વરે ઉત્પન્ન કરેલી છે.

પ્રશ્ન—માંસ ખાધાથી બળ આવે છે, અને જે દિવસે તે મળતું નથી તે દિવસે બે ઠાળીઆ ઓછા ખવાય છે, અને તે મળે છે તે દિવસે બે વધારે ખવાય છે, અને શરીર સારું રહે છે તો પછી શી ચિંતા ?

ઉત્તર—જો તું, માંસે કરીને શરીર સુદૃઢ રહે છે, એમ કહે છે તો હિંદુસ્તાની ભક્ષ્યા જેને પુરખીયા કહે છે, અને મથુરાના ચોખા, ભાટ, ગુર્જર, લિંગાયત જે જન્મ ભરમાં માંસને કદી અડયા પણ નથી, તે એવા તો બળવાન છે કે, તેમાંના એકેકની સામા મલ-મુદમાં તારા જેવા પાંચ માંસ ભક્ષક પણ પુરા પડી શકશે નહીં,

એ નિર્વિવાહ છે. જુઓ, કેવળ દુધ, શી; અને ફળ, મુળ, કંદાદિ શુદ્ધ વનસ્પતિ, વીએરેતો પરિમિત આહાર કરવાથીજ સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આફી એ કાળીઆ માંસથી, વધારે ખવાય છે, તે એક જીભનો ચટકો છે, તેમજ કુતરાના મોઢામાં હાડકાના સ્વાદની તુલના છે. જેમ કાંઈને ગાંજો પીવાની ટેવ પડી જાય છે પછી તેને ગાંજો પીધા વિના જોજન મીઠું લાગતું નથી તેમજ માંસ ખાનારાને પણ થાય છે. એ પણ હાનીકારક ટેવ છે.

પ્રશ્ન—માંસ ન ખાવા વિષે તમે ઉપદેશ કરો છો, તો અમારા વડીલો સેંકડો વરસથી ખાતા આવ્યા છે, તેઓ શું દીવાના હતા કે? તેઓએ કયા પુરાણ વાંચેલા, સાંભળેલાં, છતાં તેમને એરકાયદા જાણવામાં આવ્યાં નહીં, અને હવે તમનેજ જાણવામાં આવ્યાં એ શું?

ઉત્તર—અરે ભાઈ! અમે શાણા અને તેઓ અજ્ઞાન હતા એમ અમારું કહેવું નથી, તેઓ બીજી બધી વાતે શાણા હતા પણ આ નિંદ્રા કર્મ સંબંધી જીજ્ઞાસાસ્વાદને લીધે તેમણે તત્કાલ વિચાર કે તપાસ કર્યો નથી, અગર જો માંસને તેઓ ભાજી પાલા પ્રમાણે જાણીને બેઘડક ખાતા આવ્યા છે, તો પણ તે માંસાહાર નીચ કર્મ સમજી, વિષ્ણુ પુણ્યમાં કે ઉપવાસાદિ પવિત્ર દિવસ, જેમ એકાદશી, શિવરાત્રી, સોમવાર, એવામાં તેઓ ટાળતાં હતાં. પણ માંસ ખાવું ચોખ્ખું છે કે અચોખ્ખું, તે વિષે તેઓએ પુરતો વિચાર કર્યો નહીં, અને તમે પણ હજી વિચાર કરવા માહતા નથી. પણ ભાઈ, તે વડીલોનાં જમાનામાં હમણાંની માફક જાપખાના ન હતાં, કાલની માફક ધર્મઘનના પુસ્તકો દરેક ડેકાણે જપાતાં ન હતાં, તેઓને કાંઈ પણ બાળક વિષે મેલમાત્ર વિચાર કરવાને

કાંઈ સાધન કે પ્રસંગ પશુ મળતો ન હતો, પણ હવે તમારે માટે પ્રસંગ અને સાધન બેઉ છે, તો પછી તમારે વિચાર ન કરવો કે કેમ? અને હાલ તમને સંજોગ છતાં, કાન ઉધડેલા છતાં, બહેરા થશે તો આગળ તમારા વંશજો ધ્યાન આપશે, ત્યારે તેઓ તમને શું કહેવા ધારશે? તે વિચારી બુઝો.

પ્રશ્ન—માંસ આવો ગંદો પદાર્થ છતાં તેના બક્ષકોને તેની દુર્ગંધી અને કંટાળો કેમ નથી આવતો?

ઉત્તર—હા બાઈ! ઠીક કહ્યું. ચામડાનું કામ કરનાર ચમારને તેની દુર્ગંધ આવતી નથી પણ બીજાને આવે છે. તેમજ નરકની દુર્ગંધ જેમ બીજા બધાને આવે છે, તેમ ભગીને આવતી નથી. તેનું કારણ કે તેમને દરરોજનો સહવાસ પડ્યો, તેથી તેમના શરીર તંતુ પણ તેવા થઈ ગયા, તે પ્રમાણે માંસ બક્ષકને નીત્યનો અભ્યાસ પડવાથી કંટાળો કે ત્રાસ આવતો નથી. તથાપિ તે ઉત્તમ કર્મ તો નજ કહેવાય.

પ્રશ્ન—મુળા, વેંગણ (રીંગણ) આદિ ફેટલીક શાકભાજીને નરકનું કે મુએલી માછલીનું ખાતર ખાલવામાં આવે છે, તો પછી એવી શાકભાજી કેમ મરજી કરો છો?

ઉત્તર—પશુ પક્ષી વિગેરે પ્રાણી જે પદાર્થ ખાય છે, તેની અસર તેના શરીરમાં એક રસ વ્યાપક થતી દેખાય છે, પરંતુ વનસ્પતિ પર તેવો સંસ્કાર થવા છતાં તેની અસર તેને અંગે પ્રાપ્ત થયેલી જણાતી નથી. કારણકે વનસ્પતિને અંગે પ્રાણી સરખી માહક અર્થજી શક્તિજ નથી. જેમ કડવા કારેલાની વેલને સાકરનું ખાતર ખાલી દરરોજ સ્વેદીતા રસનું બીપણ કસીએ તો તેમાં મીઠાસ આ-

વતી નથી; તેમજ શાકલાળને કાંઈ પણ ખાતર ધાલીએ તેની અસર માટીને થોડે કરી તેમાં આવતી નથી. કેમકે માટી એ શુદ્ધ કરણ પદાર્થ છે; તેથી તે તેની શુદ્ધિ કરીને પોતાને અંગે સ્વચ્છ રસ એકત્ર કરીને તે રસ વનરપતિના મૂળને પુરો પાડે છે. એનામાં સમુદ્રના ખારા પાણીને પણ શુદ્ધ કરવાની શક્તિ છે, તેથી તે સમુદ્રના પાણીને મીઠું કરે છે, એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. જેથી વરકના અને માછલીના ખાતરથી ઉત્પન્ન થએલી શાકલાળ ગ્રહણ કરવામાં કાંઈ બાધ નથી.

પ્રશ્ન—હિંસા કરવી નહિ એ કીક, પણ બીજાએ મારેલું પ્રાણી ખાવાને દોષ શું? એ તો બજારની ભાણ જેવી થઈ.

ઉત્તર—વાહ એ પણ તમારો પ્રશ્ન કહેવાય! ચોરને મદદ કરનાર એટલે ચોરીની જલ્લસ વેચાતી લેનારો પણ ચોર પ્રમાણે દોષિત હરી શિક્ષા ભોગવે છે; તે પ્રમાણે એ છે. “ખાનાર ન હોય તો ઘાતકને ઘાત કરવા કાંઈ કારણ નથી એ નિઃસંશય છે.” તેનો અર્થ એ છે કે આજે હિંસા ચાલેલી છે, તે માંસ ભક્ષકને માટે છે. તે માટે માંસાહારી લોક હિંસક હરીને દોષી થાય છે. પોતાને હાથે પ્રાણી મારનાથી હિંસા થાય છે એમ નથી, પણ બીજાને હાથે મરાવવું, એ પણ મારવા યા મરાવવાની મનમાં કદપના આણવી કે માંસ ખાવું, એ પ્રત્યેક કર્મથી એ હિંસા થાય છે, એ ખરીદનાર ન હોય તો વેચનાર હિંસા શું કરવા કરે?

પ્રશ્ન—માંસ ખાવું નહિ ત્યારે પૂર્વે દાનિય રાગ સિંકાર (મુગવા) કરીને પણ પક્ષી ખાતા તે તો ખસ મૂર્ખજ તો?

ઉત્તર—મૂર્ખ તો તમે કહો છો, પણ મૂર્ખના બાપ બહે કહો. વાત એમ છે કે મૃગયા ક્ષત્રિજ રમે છે. તેનું કારણ એ છે કે બીજા વર્ણ શસ્ત્રાસ્ત્ર વિદ્યા રહિત હોવાને લીધે વાધાદિ વિગેરેના કુરપણાથી ભરેલા ભયંકર જંગલમાં જઈ શકતા નહોતાં. તેમજ મનુષ્યાદિનો નાશ કરનારા વાધાદિ કુર પશુને મારવા, કે પકડી આણી ખંદીખાને નાખવા તે રાજાનો ધર્મ છે. વળી લડાઈ કેમ કરવી, બાણ કેમ મારવા, ઇત્યાદિ અભ્યાસ સુદૃઢ રહેવા માટેજ આ મૃગયા ખેલવાનો મૂળ હેતુ છે. તે એક કોરે મુઠ્ઠી મલિન જીવહારવાદી લોક મૃગયા એટલે પશુ-પક્ષી ને મારી ખાવા એવો અર્થ કરે છે, એ મોટા આશ્ચર્યની અને અનર્થની વાત છે.

નોટ—માંસાહારીઓની બલિહારીની આ કથા। એક તરફ મનુષ્ય કળવણીનાં કારખાનાં કાઢી પશુઓને માણસાઇમાં લાવવા પ્રયત્ન કરે છે તો બીજી તરફ માંસાહારીઓ, ગરીબ મુંગાં પ્રાણીઓનો વધ કરવાનાં કારખાનાં રચાપી, મનુષ્યનું મનુષ્યપણું મટાડી ખાટ્ટી રૂપ પશુઓની જંગી સેના ઉભી કરવાનો બગીરથ પ્રયાસ કરે છે !!!

ઉપસંહાર.

હે દયાળુ વાંચક બંધુઓ! આ પુસ્તક વાંચીને દયાની લાગણીથી વિચારી જોતાં માંસાહાર કાઢી પશુ રીતે પસંદ કરવા યોગ્ય નથી. જેમ આપણે પોતાના કુટુંબમાં આનંદ ગુનરીએ છીએ તેમ પશુ પક્ષિઆદિ પશુ પોતાના સમુદ્ધમાં આનંદ ગુનરે છે. શું, તેઓના પ્રાણ જોરથી અનાયાસે કાઢી નાખવામાં આવે તો તેઓને પોતાનું બહાલું કુટુંબ, અને પેટનાં બચ્ચાં-ઓ યાદ નહિં આવતાં હોય? શું તે બિચારાં બચ્ચાંઓ પોતાની બહાલી માતાઓ વિના તરફડતાં નહિં હોય? અફસોસ!! એ બધો દોષ માંસાહારી પ્રજા ઉપરજ આવે છે. અને તેમને જીવતદાન અપાવવાનો માર્ગ ગ્રહણ કરવો એ પણ તેમનાજ હાથમાં છે.

સત્ય બોલવું, ચોરી ન કરવી, શુદ્ધ રહેવું, શુદ્ધ આહાર કરવો ખીજનો પ્રાણ ન લેવો, જીવમાત્ર પર દયા રાખવી, કપટ, દ્વેષ, અહંકાર ન કરવો, દારૂ અદ્રિણાદિ કેરી વ્યસન ન પાડવું, ગરીબ અનાથોને યથાશક્તિ સહાય કરવી, એવા સધર્મ હોય છે. એ શીઆળા, ઉનાળા કે વર્ષાકાળમાં બદલાત્ર શુકતા નથી, એટલે કે એક સમય સદોષ અને ખીજે સમય નિર્દોષ હોય એમ થતું નથી; તેમજ કન્યા સાથે ત્રિવાહ કરવો, એ કાઠ કાળમાં, કે કાઠ દેશમાં, કે કાઠ જાતિમાં, વિહિત થતો નથી; ભાવાર્થ—એ છે કે નિંદા અને સદોષ કર્મ તો સર્વત્ર, સર્વકાળ, નિંદા, અને સદોષજ હોય એવો ન્યાય છે; તેજ પ્રમાણે દિસા કે માંસ બહાણ કરવું અથવા દુરાચારી થવું, એ સર્વત્ર, સદૈવ એક સરખું નિંદા અને સદોષજ

કહેવાય. માટે મનુષ્યોએ પ્રથમને જાય રાખી પોતાના માનવ ધર્મની સત્યતા જ્ઞાનમાં લઈ તે પ્રમાણે સત્ય ધર્મથી વર્તવું એજ મનુષ્ય જીવનનું સારું છે.

અતમા નાટકું જણાવીને આ લેખ બધું કરીશ, કે એ માં માહાર માત્ર એક જીવ્હા ઇંદ્રિના ક્ષણિક સ્વાદનં સાર મહણ કરવાની કુચાલ પડી ગઈ છે. પણ તેથી અનંક જીવો પર જીલમ ગુજરે છે. ને ઉપરાંત માંસાહારથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તન, મન, અને શરીરની પ્રકૃતિ બગડી જાય છે. વળી દરેક ઇંદ્રિયે બંધકર રોગમાં સ્વપ્રાપ્ત જવાનો, તેમજ આર્થિક દ્રષ્ટિથી પૈસાની કેટલીક તુકચાનીના અમંગળ ખાસ માંસાહારીઓ માટે પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાંથી મુક્ત થવાની ન્યાયા રાખી આ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવી છે. તે બાલ્યથી જ ન સુધી વિવેકી વાંચનાર વાંચીને તેનું મનન કરે, અને માંસાહારને સંસ્કૃતિ ત્યાગ કરી, વનસ્પતિ આહારના બોધી થાય, તેમજ જે જો પોતાની સોજતમાં આવતા હોય તેઓને પણ માંસાહારની તિલાંજલી અપાવી સાર્વત્રિક ખોરાકના ઉપાસક બનાવવામાં સામેલ કરે, અને સર્વના મનમાં દયા, કરુણા, અને શાન્તિ પ્રસરે એવી સફળતા આપવાને, પરમ કૃપાળુ પરમાત્માના ચરણ કમળમાં સવિનય નમ્ર પ્રાર્થના કરે છું. ॐ શાન્તિ ! શાન્તિ ! શાન્તિ !

સમાપ્ત.

કરાચી મધ્ય જંત ડૅરા - મા નાનકવાડાપ- આરે
 નાજસુદ્દીન રફીરમા પોતાના ' શ્રી મારુવત
 પ્રાન્દીંગ પ્રેમ " મા મોરાનજી વશનજી
 હૈરેએ છા'યુ

